

naše planine

I-2 1964

<i>»The Mountains«</i> <i>Review of the Alpine Association of Croatia</i> <i>»Nos Montagnes«</i> <i>Revue de la Fédération Alpine Croate</i> <i>»Le nostre Montagne«</i> <i>Rivista della Federazione Alpina Croata</i> <i>»Unsere Berge«</i> <i>Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes</i>

Izдавач: Planinarski savez Hrvatske

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak, Zagreb, Cesarčeva 5 II

Redakcioni odbor: Ing Lota Arch, prof. dr Vladimir Blašković, Srećko Božičević i prof. dr Mihajlo Pražić

Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb, Gajeva 2a, tel. 37-316

Tisk: ITP »A. G. Matoč« — Samobor 1964.

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 600 dinara, a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 dinara. Pretplate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske Zagreb (za »Naše planine«) na tekući račun 400-181-608-231.

GOD. XVI SIJEČANJ—VELJAČA 1964 BROJ 1-2

SADRŽAJ

Za naš devedeseti jubilej	3
Bude Budisavljević: Kako je postalo Hrvatsko planinsko društvo	5
Janko Duić: Velike planine	9
Stanko Gilić: Bioč	15
Stanko Gilić: Centralna skupina Bioča .	19
Vlado Oštrić: Na Nikoljoj glavi	22
Dolfi: Kurt Diemberger	23
Kurt Diemberger: Veliki greben	24
Ivan Milčetić: Odoh u Trakoščan	29
Prof. dr Mihajlo Pražić: »Manje poznate ljepote Plitvičkih jezera«	32
Branimir Špoljarić: Moja prva akcija .	35
Radovan Čepelak: Zaštitimo Veternicu!	37
Dr Stanislav Vilman: Najčešće greške u dijagnostici i prvoj pomoći kod nesreća u planinama	39
Dr Željko Poljak: »Planinski vestnik« 1962.	41
Vijesti	43

GODINA XVI
SVEČANI VELIČINA
1964.
BR. 1

naše planine

CASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA 1964. smotri dengi kulturnih
i sportskih društava u Hrvatskoj, prethodno je učestko planinarske druge
časopisa prvo na slavonu.

GODIŠTE XVI

U to su dobi došli i kod nas novi i životljivi period i učinjati
nevjerojatne stvari, nezvanični pokreti, organizacijski
i kulturni događaji, u kojima se mogu vidjeti istraživanje,
izazivajući jednokrati i niskoučni. Neusporedivo s
tehnologijom, u planinama i planinama, čak i u prirodi, i planinskim vještinskim predstavama, učinjavanje novih
činova, novih izazova, i novih uspona.

UREDNIK

DR ŽELJKO POLJAK, bespuća dogog ljeta
1963., stvorio je svoju drugu vježbu i nazvao ju "Svečanu". Svečan
je poznat i po tome što je od slobode poznati komuni bederal, a gubitci
su učinili i "Svečanom". Učenjem i Rješenjem sve često su primah za
slobodu i sloboda, koji su stalno mesto trudili po svih novim putovima.

U našem razredu planinarske organizacije, kao specifičnu kulturnog
i sportskog života, može se reći nacionalni tom, što je univerziteto osnivač
i predstavnik jugoslavenske Hrvatske, a naravito pokretanje
planinarskih vježbi, slijedeći planinske, koji je podio izdali
činove.

U razdoblju u koji danas planinarska organizacija predstavlja veliki
pokret na teritoriju današnjeg Jugoslavije, a upravo su hrvatski planinari
oni koji su mnogo dotade neuspjeli krećeći nose sečilje istražiti i opisati

U toj Jugoslaviji planinarsko je dobitlo novi smisao i zemlju. Naše su
planinarske organizacije nadujoće, temeljne na njihovoj zdravoj, postale su mlade
činove i idejnije, one odliči dokom nemoga, dokom jednog probudjenog
činova. HPS je u svoje ruke uzeo svoju vlastnu za uveličenim ciljem stvaranje
i razvijajući društva.

ZAGREB 1964

nuše planine

GODINA XVI
SIJEČANJ-VELJAČA
1964.
BROJ 1-2

Za naš devedeseti jubilej

Ove godine slavimo jedan značajan jubilej. To je devedesetogodišnjica organiziranog planinarskog djelovanja u Hrvatskoj.

U jesen 1874. godine, uporedno sa osnivanjem mnogih drugih kulturnih i naučnih ustanova u Hrvatskoj, osnovano je i Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu kao prvo na slavenskom jugu.

U to su doba djelovali kod nas napredni ljubitelji prirode i učenjaci — prirodoslovci, koji su već tada osjetili neophodnu potrebu pokretanja organiziranog planinarstva u Hrvatskoj, kako bi se proširele mogućnosti istraživanja, obrade i opisivanja, jednom rječju otkrivanje lijepog i raznolikog gorskog reljefa Hrvatske svim ljubiteljima planina. Osnovni cilj bio je, a to je i danas, odlazak u prirodu i planine, fizičko i duhovno osvježenje, upoznavanje svijeta prirode koja nas okružuje i daje podstrelka za rad.

Od tih su dana sve više oživljavale divlje staze i bespuća dugog lanca Velebita, njegovih šumovitih duliba i bijelih i nazubljenih kukova. Surova Dinara, Biokovo i Mosor nisu više bili slabo poznati kameni bedemi, a gorštaci sela pod Ličkom Plješivicom, Klekom i Risnjakom sve češće su primali na konak ljude iz grada, koji su stalno nešto tražili po njihovim gorama.

U dalnjem razvoju planinarske organizacije, kao specifično kulturnog pokreta, vidno se ispoljio jaki nacionalni ton, što je uvjetovalo osnivanje podružnica HPD-a i u drugim krajevima Hrvatske, a naročito pokretanje stručnog planinarskog časopisa »Hrvatski planinar«, koji je počeo izlaziti 1898. godine.

U razdoblju između dva rata planinarska organizacija predstavlja već jak pokret na teritoriju čitave Jugoslavije, a upravo su hrvatski planinari bili oni koji su mnoge dotada nepoznate krajeve naše zemlje istražili i opisali.

U novoj Jugoslaviji planinarstvo je dobilo novi smisao i zamah. Naše su planinarske organizacije nabujale, izmijenio se njihov sastav, postale su mlađe, poletnije i idejnije, one odišu dahom novoga, dahom jednog probuđenog naroda, koji je u svoje ruke uzeo svoju sudbinu sa uzvišenim ciljem stvaranja boljeg i sretnijeg društva.

Danas je svaki naš susret s planinom ujedno i susret sa vječnim spomenikom herojske epopeje odlučnog i nesavladivog naroda. Zelengora, Sutjeska, Durmitor, Velebit, Kozara, Žumberak, Papuk i bezbroj drugih planina širom čitave zemlje nisu samo divne planine koje zovu planinare da im pruže odmor, mir i zadovoljstvo, već su i otvorene knjige povijesti, nepresahlo vrelo saznanja o teškoj i neravnopravnoj, no tim slavnijoj borbi jednog malog slobodarskog naroda. Zato kad podemo »Tragom V ofenzive«, ili bespućem zaleđenog Igmana ili pak putevima XIII proleteriske, ili proplancima legendarne Kozare, ispunjava nas uz gordost, koju osjeća planinar kad savlada teški uspon ili kada se osjeća pobjednikom visa koji mu proširi horizont u nedogled, i ponos što smo pripadnici takvog naroda, kome je često opora i negostoljubiva planina četiri godine bila mati i zaštitnik.

Ova naša jubilarna godina treba da bude novi podstrek u radu naše planinarske organizacije. Oslanjujući se na devedesetogodišnju planinarsku tradiciju, ovu jubilarnu godinu treba da ispunimo bogatim programom sveopće planinarske djelatnosti, obogaćenjem njenog sadržaja i kvalitete, proširenjem naših redova novim članovima, organizacijom masovnih izlazaka u planine, posjećivanjem znamenitih mjesta iz planinarske povijesti i narodne revolucije, širenjem materijalne osnove planinarstva izgradnjom i održavanjem planinarskih domova i skloništa, puteva i staza, izobrazbom mlađih planinara i razvijanjem drugarskih odnosa.

Drugovi planinari! Pojačanim ploninarskim radom u ovoj godini dokazat ćemo da njegujemo planinarsku misao koju su nam usadili naši pretci, i da čuvamo slobodu, bratstvo i jedinstvo, za koju su dali živote i mnogi naši drugovi planinari.

IZVRŠNI ODBOR

PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva nije bio dobar za našu organizaciju. Pretečući današnjicima i današnjim i budućim današnjicama, očekujemo da će i dalje biti nešto bolje i bolje, ali i da će biti i bolje i bolje. Iako je učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine. Iako je učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine.

Učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio je dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine. Iako je učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine.

Učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio je dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine. Iako je učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine.

Učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio je dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine. Iako je učinak poteklih današnjih i sadašnjih događajeva bio dobar za našu organizaciju, ali je bio i dobar za sve ostale organizacije i društvene skupštine.

BUDE BUDISAVLJEVIĆ

Kako je postalo hrvatsko planinarsko društvo

U godini kada slavimo 90-godišnjicu osnutka prve planinarske organizacije u Hrvatskoj i čitavoj Jugoslaviji, koristimo ovu rubriku da čitaocu približimo onim ljetnim danima 1874. godine, kada je stvareno »Hrvatsko planinarsko društvo«. Počelo je jednog ljetnog popodneva podno stjenovitog Kleka u Ogulinu susretom dra Johanna Frischaufa, sveučilišnog profesora iz Graza i poznatoga planinara, sa Budom Budisavljevićem, tada mlađim upravnim činovnikom u Ogulinu, a kasnije ličkim velikim županom. Sastanku je prisustvovao i Vladimir Mažuranić, sin pjesnika Ivana Mažuranića, kasnije poznati histo-

ričar i predsjednik Jugoslavenske akademije. Taj susret bio je presudan, jer je Frischauf dao neposredni poticaj Budisavljeviću, da poradi oko osnutka planinarskog društva u Hrvatskoj.

U našem časopisu i u predratnom »Hrvatskom planinaru« bilo je već spomena o tom sastanku, a u I godištu »Hrvatskog planinara« (1898. broj 3. str. 36—42) sam Budisavljević opisao je svoj susret s Frischaufom i dogodaje koji su slijedili. Iz tog članka, pisanog živahnim stilom, donosimo nekoliko najvažnijih odlomaka i pismo Frischaufovo Budisavljeviću.

Urednik

Sjedimo za podnevom u zahlađu županijske zgrade u Ogulinu, što o čem se spominjući Mažuranić i ja, još mladi ljudi oba. Kad odnekle preko trga uperio ravno k nama stran čovjek srednjega rasta a »jarčije« brade pa i inače nastranite vanjštine. Odjeven je reć bi — na bolju, ako i ne posve na gospodsku, ma nekuda čudoliko. Na glavi mu smeđ putni šešir na obod, a na tijelu mu dug kišni haljinac poput vreće do koljena spuštene, oko gola vrata i više kukova na široko prorezane, a na nogama poput opanaka tamno-žuta obuća.

Pride smjerno k meni i ponizno skide šešir, a s glave mu zijeđnu kao da je na vedru nebu pun mjesec. »Pa ti se pokloni, da se smrviš na srcu, jer znaš da toga dostojan nijesi« — onaj tren gledajući sniženi mu poklon, glavom mi munu više od obijesti, Kurelčeve riječi. I upilim otmjenom tobože zbiljom oči u ponešto plaho i stidljivo, al pitomo i uvoljno došljakovo zrijeće. Ovaj prožubori ili smrsi nešto poput imena, maši se rukom u njedra te mi pruži pismo i dovrgnu uz neku smetnju njemačkim jezikom: Od gospodina brata vašega s Rijeke. »Nuto, i taj li je moga ludog srca, pa mi na vrat šalje...« — promislih i omjerim putnikovu preponiznost mrvičak sumorno, možda i sumnjičavo, a njemu još uvijek s glave mjesec zja il volite — sja.

Kad preletih okom prve retke, još brže proletim ostale, i trgnem se naglo, i pruživ se uvis sav savcat, i poklonim se pokloniku duboko, ponudim mu na pozdrav ruku najučitivije, i okrenem se nehatnomu, a s nagle promjene nešto začuđenomu Vladimиру zbunjeno, pa mu progugolim njemački: »Herr Universitäts Professor, Dr. Frischauf aus Graz«, a moj se skromni, dobroćudni, pošteni Štajerac na obje strane opet pokloni, da se ovog puta, Bože proti va

istinu — »smrviš na srcu, jer znaš da toga dostojan nijesi«. I domala nestane mjeseca s njegova nebišta, a ja u dušak pripovijedim od rane mladosti prijatelju, kako je učena ova glavica, ne samo na glasu matematičar — čije se učevne knjige rabe i na riječkoj pomorskoj akademiji (kod koje je moj brat Stanko tada službovao), već da je i čuven turista, pa došao da poište, gdje li se Kleku na tjemenu gromovi legu.

Sad je dašto međe zapalo, da odam dužno poštovanje ljudini, štono je pod časnu onu čelu zgrnulo toliko znanja, toliko umlja i da se na usluzi nađem dobro došlu planinaru.

Lasno ti je, brajane, dočekati gosta najodličnijega i ugodići mu susretajem najodličnijim, kad uza se imaš Ivanova Vladimira, za koga se na daleko zna,

Bude Budisavljević

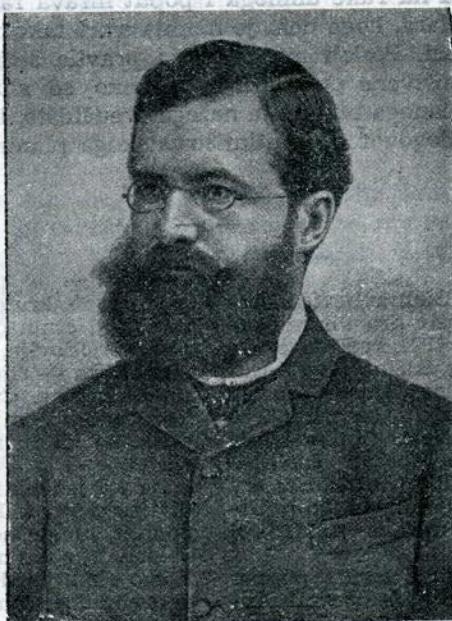
1843 — 1919

da se u svakom biranom krugu začinom i osladom biser-niti tankoumna mu domjenka uz osobitu prijazan i ljubežnivost tkanu na gospodskoj tari dubrovačke vlastele i slave...

Za sutradan u cik zore naručim putniku zgodna i uzdana vodca na vještice gumno starca Kleka, a oko pete za podnjevom dočekam smjela hodca na ogulinskom trgu. Ono jučer zamišljeno, kao u sâme logaritme ugužvanio lice, danas se preobjelo veselim vedrivom, a zborna mu usta zborno zborahu o divnu pogledu s gorskoga tjemena tjemenjaku Kleku. Ponudim ga da se pođe potkrijepiti, poodmoriti, ali moj gost umiljatom zbiljom odgovori, da je nešto založio sred gore, a sad da bi volio pružiti mrvičak ukočene noge pojednakim

korakom u ravnici. Znavao sam, da su matematičari, pa još njegova glasa, kadšto svoje žice, ni u brdo ni u dno, štono bi se reklo — a tko bi im to i zamjerio. Al mu se na ove besjede tek opet časkom zagledam u posve mirno lice, da vidim, da li se ne šali sa mnom. Sgledamo se — podemo onda bez daljega pogovora k Zuli — kako ondje vodu zovu — pa se poslije otisnemo k Otoku, ubavome selu prema Oštariji. I tek pod mrak vratismo se kući, a putem se siti narazgovarali, ponajviše o kulturnoj zadaći i o domašaju svje-sna rada planinarskih udruga.

Za drugi dan opet nađem našem čedniku — a sve me je jučer u prvi mah onako nebesita danas svrbila i grizkala tolika njegova skrömnost — nađem mu kršne suputnike-pratioce, učitelje Ratkovića Miloša Likotu i Magdića Josu Ogulinca, da ga otpriate do Plaškoga i dalje, davši im pisamce za moje prijatelje.

Prof. dr Duro Pilar

1846 — 1893

A sad da na kratko dopričam, što je dalje i kako je bilo.

Dne 6. jula 1874. posla mi sveučilišni profesor Dr. Johannes Frischäuf iz Graza ovo pisamce:

»Velepoštovani gospodine!

Slobodan sam priposlati Vam izvještaj o posljednjoj mjesecnoj skupštini štajerskoga planinskoga društva. Ujedno se usuđujem zapitati najuljudnije: da li će ljetos koje društvene poći iz Oglina na Plješivici ili na Plitvička jezera? Bude li mi ikako moguće, pridružio bih se, da upoznam i te krajeve

Hrvatske. Rado bih to saznati što prije, jer kanim doskora poći na praznike, pa se bojim da bi mi ljubezno Vaše pismo moglo stići prekasno.

S gospodinom zdravstvenikom Schlosserom bio sam nedavno; žalibozhe prekasno sam saznao za njegov dolazak, te ga nijesam mogao upoznati s našim drugovima...

Kako je s hrvatskim alpinskim društвom? Mi u Grazu živo želimo, da oživi što prije. Sada već ponovice rade ugarsko, galičko, pače i francusko društvo; a njemačko, austrijsko, švicarsko i talijansko postoje već odavno. Sva se ova društva dobro paze i domijenjaju zamjenito; a baš ovakova su društva te kako podobna, da zbliže strane elemente.

Uz najsrdačniji pozdrav itd.«

Pobuđen dolaskom i nagovorom profesora-planinara, pisao sam namah opširno u Zagreb, a na ruke umnoga i poput mrava radinoga rodoljuba, profesora Dr. Gjure Pilara, koga nam je nemila smrt tako rano pokosila na žalost rodu, na štetu knjizi. Poslah mu poslije i pravila štajerskoga planinarskoga društva i druge društvene publikacije, a kako se slučajno razminusmo pri zamjernoj slavi svečanoga otvorenja našega sveučilišta, to nam bješe napismice dopresti zagovor i dogovor o osnutku hrvatskoga planinarskoga društva.

—○—

Uporno nastojanje Budisavljevića urodilo je plodom i na poziv dra Pilara skupili su se 15. listopada 1874. radi dogovora o osnutku planinarskog društva: Bude Budisavljević, Spiro Brusina, Gjuro Crnadak, dr Uroš Čučković, Vaso Dizdar, Ilija Guteša, Josip Janda, dr Petar Matković, dr Josip Schlosser, Josip Torbar, Ljudevit Vukotinović i Pavao Žulić (vidi članak dra Vladimira Blaškića »Planinarstvo u Hrvatskoj« u »Našim planinama« 1954. broj 12. str. 429—452).

Spomenimo na kraju i manje poznati podatak, da je i naš veliki književnik August Šenoa, također bio nekoliko puta u Ogulinu i tu posjetio svog dobrog prijatelja i pobratima Budu Budisavljevića. Svojim putopisima također je pridonio razvitku planinarstva u Hrvatskoj šireći smisao za prirodne ljepote naše zemlje.

Već godinu dana prije sastanka Frischaufa s Budisavljevićem objavio je Šenoa oveći putopisni članak iz Gorskog kotara (»Hrvatski Semmering« u Obzoru 1873. broj 269—282). Evo kako je Šenoa doživio svoj prvi susret s Klekom:

»Ujedamput zazviždu naš vatreni konj ljuto — i eto nas pred Ogulinom, a nad

njim tvrdo, kruto ročište svih vještica, viljenjaka i crnih daka — tj. onih iz narodnog bajoslovja, nipošto iz zagrebačkog sjemeništa — riječu, svih zloduha trojedne kraljevine. Čudno mi je bilo pri duši kad sam starom mračnjaku onako u brk pogledao, al to moje čudo nije dugo trajalo.«

Na još jednom mjestu daje oduška svom divljenju prema Kleku: »Al Klek stoji sam, ponosit, njemu nema susjeda do zvijezde i oblaka. Ima mu nekoliko vrhova, jedan na lijevo obal, sijed, gol, kao golo tjeme, po dnu obrašten šumom, nadesno dva su manje oštra vrha, a među vrsima zavija na gorsko sedlo. Gledao sam starca dugo...«

Šenoa je bio u posjeti kod Budisavljevića u Ogulinu onog istog ljeta kada i Frischauft i putovao sa svojim prijateljem preko Jasenka u Primorje. Taj put opisao je kasnije u članku pod naslovom »Preko Jasenka« (»Vijenac« 1880, broj 51 i 52). Budisavljević je također opisao taj svoj susret sa Šenoom u članku koji je objavio nakon više od 40 godina u III knjizi »Hrvatskog kola« (Zagreb 1906) pod naslovom »Nekolike uspomene na Augusta Šenou«.

Dr Željko Poljak

Velike planine

Ako očekujete nešto o Andama ili Himalajima, varate se. Nisam bio ni na jednoj planini izvan naše domovine i nemam tako skoro niti namjeru da idem, jer velikih planina ima i kod nas. Pa koje su to, već nestrljivo pitate? Odmah ću odgovoriti: Svaka planina može biti velika. Nije uvijek u pitanju visina ili prostranstvo, jer veličina se ne mora uvijek mjeriti metrima. Veličinu možemo i doživjeti i osjetiti.

Idemo u planine zato što ih volimo, zato što su postale dio nas samih. Zaljubljeni smo u njih i bojimo se da ne izgubimo tu našu ljubav. Zbog toga smo uvijek u planini u potrazi za novim veličinama, za novim velikim planinama, koje se sve slijevaju u jednu veliku ljubav prema planini.

1. JALOVEC

Moje prve velike planine bile su one do kojih sam teško došao. Veliko je dakle i ono što se teško postiže. Bila je noć kad smo stigli u Tamar. Poslije večere odmah legosmo, jer smo morali rano ustati. Kažu da za Jalovec zimi treba bar deset sati. Bolje je dakle ranije krenuti. Bio je još mrak te iste noći kad smo ustali. Tiho i uz svjetlost baterijske lampe našli smo svoje stvari, spremili se i izašli. Tek tada sam video Jalovec. Kupao se u mjesecini zaoigrnut bijelim plaštjem. Bio je to zaista lijepi vrh. Čovjek ne mora biti planinar, pa da odmah pomisli: »Da mi se popeti gore!« Izgledao je kao neko božanstvo. Odmah mi je postalo jasno da se taj neće lako dati.

U pograničnoj karauli dali smo stražaru naše planinarske legitimacije i uputili se lagano kroz šumu. Sporo je išlo kretanje kroz šumu s improviziranim »cuckima« od špage, koje smo još sinoć stavili. Dolaskom na padinu naši »cucki« pokazali su se odličnim. Peli smo se lagano širokim koritom između Ponca i Travnika. Tek tada sam video kako je to veliko prostranstvo i koliko mnogo još imamo do kuloara. Nakon sat hoda počelo se svanjivati i mjeseceve sjene postajale su sve bljede. Očekivali smo trenutak kad će sunce obasjati okolne vrhove, ali uskoro su se navukli oblaci. Postalo nam je jasno da sunca ne ćemo tako skoro vidjeti. Sa zaprepaštenjem sam primijetio jednu malu pahuljicu snijega, a uskoro zatim i još nekoliko. Nisam se usudio da to saopćim drugovima. Prošlo je još nekoliko minuta kad je netko konačno ustavio da pada snijeg. Izgovorio je ono što smo već svi znali, ali se nitko nije usudio da to kaže. Zastali smo i nijemo se zgledali. Jalovec kao i okolni vrhovi više se nisu vidjeli. Sve je bilo sivo i jezovito tiho. Jedan hrabriji reče da će to proći i da treba ići naprijed. Odmah smo krenuli zaneseni mogućnošću da bi to zaista moglo proći. Nakon tri sata od polaska iz doma bili smo već prilično visoko. Počelo je puhati s Kotovog sedla. Uskoro smo opazili pred sobom oštiri brid Jalovca. Još dva-tri zavoja i evo nas u zavjetrini Jalovca na ulazu u Hornov smjer. Tu je i ploča žrtvama Jalovca. Zaključak je bio kratak i mi smo ga već odavno svi znali. Moramo nazad.

Pojeli smo malo datula i smokava i popili toplu limunadu, koju smo ponijeli iz doma. Trebalo je prvo skinuti stvrdnute špage sa skija. Vjetar je počeo strahovito urlati i prsti su mi se mrznuli dok sam odvezivao svoje »cucke«. Osjećao sam strahovitu bol i znam da sam plakao, tiho i bez suza. Spuštanje je bilo strahovito naporno jer smo vrlo često padali i s teškom muškom se izvlačili iz dubokog snijega. Na udaljenosti od dvadeset metara nismo mogli vidjeti jedan drugog, a dozivanje je bilo nemoguće. Ipak, uspjeli smo svi sići. Cijelo poslijepodne gledao sam oštri Jalovčev brid pošto je snijeg prestao padati. Sutra, govorio sam u sebi, sutra ćemo biti gore. Nije to više bio samo jedan lijepi vrh na koji sam se želio popeti. Dotakнуvši njegov brid postali smo jedno. Samo, on je bio jako daleko. Osjećao sam se kao da su mi nešto ukrali.

Sutradan krenuli smo još ranije. Ponovilo se isto, samo što ovaj put nismo stigli niti do kuloara. Usput su nas obarale male prašnate lavine koje su se rušile iz žlijebova Travnika. Snijeg je zatim padaо punih 24 sata. Kad se konačno slegao nakon dva dana, evo nas i po treći put pod kuloarom. Zaboli smo skije duboko u snijeg i uzeli cepine u ruke. Dereze su odlično hvatale na tvrdoj pôdlozi. Međutim na sedlu pod Ozebnikom morali smo prtići snijeg do ramena. Bilo je već prošlo podne. Nikada još nisam bivakirao i želio sam da tu noć provedemo vani. Bojao sam se da netko ne kaže kako je moguće do noći stići na vrh i vratiti se na sedlo. Međutim o tome nije moglo biti ni govor. Odmah smo se dali na posao. Postavili smo dva mala šatora i smjestili se unutra gusto zbijeni jedan uz drugoga.

Nisam nikada ni pomislio da su zimske noći tako duge. Bilo je vedro i strašno hladno. Povremeno smo izlazili da protegnemo promrzle udove. U daljini vidjela su se svjetla na zapadu. Kažu da je to Venecija. Bila je mirna i svijetla noć i moj prvi bivak ostao mi je u lijepoj uspomeni makar nisam ni oka stisnuo. Ujutro smo se navezali po dva i tri i krenuli lagano prema vrhu. Bilo nas je mnogo i sporo smo napredovali. Ipak, malo po malo penjali smo se sve više. Evo nas uskoro i na padini prema vrhu. Šutio sam i polagano išao kao da spremam neku krađu. Bojao sam se da mi plijen ne umakne u zadnji tren. Vidio sam da je navez pred nama stao, a kad smo stigli do njih ugledao sam duboko pod nama dolinu Tamara.

Naokolo, pružao se veličanstven pogled na alpske divove Mangrt, Prisojnik; Skrlaticu i Triglav. U daljini blista Krn. Tek kad su svi stigli i kad smo se počeli fotografirati postao sam svjestan da smo na vrhu Jalovca. U tom trenutku postao mi je neizmjerno drag. Dozvolio mi je da ga zagrlim cijeloga, da se njime rukujem. Priznao mi je da smo ravnopravni. Postali smo drugovi koji poštuju i cijene jedan drugoga. Tako je Jalovec postao moja velika planina.

2. TRIGLAV

Tri mjeseca kasnije skidamo teške ruksake s vlaka u Mojstrani i odmah krećemo kroz mjesto. Ubrzo ulazimo u dolinu Vrata. Snijega još ima vrlo mnogo. Čudan osjećaj strahopoštovanja obuzeo me ulazeći u to planinarsko svetište. Čovjek bi u tom trenutku zastao i zamislio se, da li je dostojan da kroči unutra. I ja sam se tako zamislio ulazeći u Vrata i misleći na Staniča,

Aljaža, Juga i Čopa. Znam odavno već sve o Triglavu i očekujem kad će se pojaviti, pa da prepoznam Prag, Luknju, Slovenski smjer i Čopov steber. A kad sam ga ugledao kako svojom sjevernom stranom zatvara dolinu Vrata, shvatio sam svu veličinu našeg najvišeg vrha i još više ga zavolio.

Aljažev dom bio je prepun planinara-poštara koji su tu imali svoj slet. Ipak smo dobili nekoliko ležaja. Sišavši u blagavaonicu počeli smo razmišljati o sutrašnjem danu. Dvojica su se spremili za put po »Bambergu«. Druga dvojica i ja ići ćemo preko Praga Naučio sam poštivati planinu i njen ponos. Nisam htio da uvrijedim starinu Triglava odabirajući za prvi uspon neki teži put. Poći ću onim najlakšim, mislio sam u sebi. Valjda se neće ljutiti.

Razmišljanje mi je prekinuo jedan od one dvojice koji će ići Bambergom: »Pazi, eno Jože Čopa!«. U uglu za stolom sjedio je onizak i snažan stariji čovjek. Nisam ga bio tako zamišljao. Dogovorili smo se da mu prvo pride jedan, a poslije će neprimjetno doći i ostali. Tako je i bilo. Joža nije ni primijetio kad smo se okupili oko njega. Htjeli smo ga pitati za savjet o našem usponu, a ujedno smo se nadali da ćemo čuti nešto iz njegove bogate alpinističke karijere. Odmah nam je rekao: »Dečki ne bu'te gore došli«. Nisam mogao vjerovati, pa sam potihno dodao: »Pa mi ćemo preko Praga«. On je međutim ostao pri svome. Pričao nam je ponešto od svojih uspona, a kada je otisao, naš stariji drug je zaključio: »Ako stari veli da ne ćemo uspjeti, bojim se da je istina«. Ostavili smo sve za sutra.

Sutra smo se mogli samo uvjeriti, da je »stari« imao pravo. Lavine su se rušile sa svih strana. Ipak, pokušat ćemo putemiza Cmira ne bi li se kako probili do Staničeve koče. Sporo i teško napredujući kroz kišu i maglu došli smo pod Cmir, ali nas je podmukla tutnjava konačno uvjerila da moramo odustati. Prokisli i umorni stigli smo u Mojstranu, a da se nisam ni osvrnuo. Bio sam ljun na vrijeme i svoju zlu sreću. Ali u meni se rodilo i nešto novo. Bila je to želja za ponovni susret s Triglavom.

Otišli smo u Tamar i sutradan se s lakoćom uspeli na Jalovec u jednom danu. Bio je to ugodan susret sa stariim prijateljem. Tek tada sam shvatio da i Triglav ima svoj ponos. Želja za ponovnim susretom još je više porasla u meni. Gledajući ga s Jalovca i slušajući daleku tutnjavu lavina, znao sam, da to on tjera od sebe sve one, koji žele narušiti njegov mir u ovo, za Alpe, zimsko doba.

Poslije nešto više od godinu dana, 27. srpnja, opet sam u Aljaževom domu. Triglav je obasján crvenim zracima zalazećeg sunca i kao da se prijateljski smiješi. Šta bih sve dao da sam sad gore?!. Bojim se da sutra neće biti ovako lijepo i odmah bi krenuo, ali moja malá sestra, koju sam poveo sobom ne bi to izdržala. Rano ujutro smo krenuli. Po lijepom vremenu nismo ni osjetili kako smo prešli Prag. Približavajući se Kredarici vidjeli smo već dobro Aljažev stolp i ljude na vrhu. Pošto je bilo tek jedanaest sati računao sam kako ćemo odmah poslije ručka poći na vrh. Starina Triglav nema, čini se, ništa protiv toga. Došli smo u kuću i već skoro ručali kad netko reče: »Pazi magle!« I zaista, svuda je bila gusta magla, a kad sam izišao video sam da pada kiša i da puše snažan vjetar. Dakle ipak, pomislih u sebi.

Sutradan bilo je isto. Klinovi i sajle bili su zaledeni, a vjetar je strahovito puhao. Tako smo stigli i na vrh. Ugledavši Aljažev stolp shvatio sam da smo na vrhu. Zaboravio sam na vjetar i snijeg i razmišljao o stariom Aljažu koji

je postavio ovaj stup kao opomenu tudinu da ne dira u naše. I danas još stoji i podsjeća nas na jedno doba naše prošlosti. Osjetio sam tada ono isto strahopštovanje koje me obuzelo ulazeći prvi put u dolinu Vrata. A kada je vjetar raznio maglu i zasjalo je sunce, bio sam neizmjerno sretan što sam živ, što sam na najvišem vrhu naše domovine i što sam i ja dio te drage domovine. Zavolio sam Triglav, tu našu veliku planinu.

3. PRENJ

Na tranzistoru je otkucavala ponoć, dok su naši koraci odzvanjali pustim ulicama Konjica. Odlučili smo da odmah krenemo na Prenj, jer put do Jezerca je dug, a dan je kratak. Bilo je to uoči Dana republike. Slijedeći markaciju, koja nam je ukazivala put, izašli smo iz grada i uputili se prema širokom grebenu Prenja čiji su se vrhovi jedva ocrtavali na tamnoj pozadini neba. Bio sam neobično sretan što idem na Prenj. Iskreno govoreći, bilo me je stid što sam kao sin Bosne poznavao samo dvije planine svoje republike. Sada, s Prenjom, trebao sam popuniti prazninu koja je nastala dugom odsutnošću.

Oko tri sata stigli smo u selo Gornju Bijelu. Bila je mrkla noć i trebalo je sačekati jutro. U jednoj kući ugledali smo svjetlo. Okljevali smo malo, ali poznavajući gostoprимstvo i dobroćudnost naših seljaka, zakucali smo na vrata. Bili smo srdačno primljeni. Topla i prostrana soba bila je vrlo ugodna a naš domaćin vrlo prijazan. Čim se svanulo krenuli smo. Nije lako izaći na Prenj, ali lijepa staza i još ljepši vidici nagradili su naše napore. Došli smo do kuće na Jezercu. Znali smo da nikog nema, jer smo ključ dobili u Konjicu. Ulazeći u tu kućicu, koja predstavlja dio povijesti planinarstva u našoj republici, odao sam u sebi počast pionirima našeg planinarstva. Društvo »Prijatelj prirode«, koje je predstavljalo najjaču planinarsku organizaciju u našoj republici između dva rata, podiglo je ovu kućicu. Zamišljao sam sebi teškoće s kojima su se borili prvi planinari u našoj republici progonjeni od vlasti zbog svojih naprednih shvatanja i žrtve koje su podnijeli gradeći ovu kućicu. Bio sam ponosan što sam i ja danas dio i sljedbenik tih ljudi koji su toliko voljeli planinu, i u isto vrijeme kroz planinarstvo vodili borbu za pobjedu napredne misli.

Dali smo se odmah na uređenje i popravak svega što se dalo popraviti u kući i oko nje. Mislili smo da time dajemo barem malo priznanje naporima naših prethodnika. Razmišljajući o svemu tome zavolio sam tu kućicu i njenu planinu. Prenj mi je postao neobično blizak i drag. Stare staze i stare oznake na raskršćima, koje bi trebalo obnoviti i sačuvati, govorile su mi o prošlosti našeg planinarstva. Prenj je postao za mene knjiga iz koje sam čitao našu planinarsku povijest, koja je u isto vrijeme dio revolucionarne povijesti naših naroda. Makar nije ni najveći, ni najviši, Prenj je postao moja velika planina.

4. BIJELE I SAMARSKE STIJENE

Pogledate li na geografsku kartu vidjet ćete da se jedan dio naše domovine naziva Velika Kapela. Planinari, međutim, poznaju taj predio Gorskog kotara pod nazivom Bijele i Samarske stijene. Upravo tu otkrio sam jednu novu veličinu. To je ljepota netaknute prirode. Koliko god sam puta išao na

Bijele i Samarske stijene uvijek je to bio veliki doživljaj. Bio je to uvijek susret s prirodom u onom smislu riječi kako čovjek sebi zamišlja iskonsku prirodu. Imao sam osjećaj da sam se vratio nekoliko vjekova unazad i zašao u nešto nepoznato i neispitano, kamo čovjek još nije stupio.

Krenete li autobusom iz Ougulina prema Drežnici uskoro ćete se zaustaviti u malom gorskokotarskom selu Jasenku. Polagano se penjući uz potok i pre-skačući usput preko oborenih stabala popet ćete se za sat i pol na malu livadu, iz koje svud okolo strše bijeli vapnenački zubi kao pioni na šahovskom polju. Uskoro, iza jedne stijene, ukazat će vam se sasvim mala livadica s kućom, dok su se svuda okolo nadvile bijele stijene. Bilo zimi, bilo ljeti, susret s ovom kućicom, učinit će vam se, kao susret sa svijetom mašte i bajki iz djetinjskih dana. Sklonište nosi naziv zaslužnog hrvatskog planinara Miroslava Hirca a podignuto je 1923. godine. Ako ste slučajno došli po noći, bit ćete ujutro očarani prizorom ugledavši suncem obasjane bijele stijene.

Ovdje se ne čeka na doručak, pa da bi se krenulo u šetnju ili na uspon, kako to radimo obično u planini. Stijene su svuda okolo i na dohvati ruke i prosto vabe čovjeka da se popne na njih. Kad sam prvi put došao u ovu kuću, desilo mi se da sam malo duže spavao. Probudio sam se i video da je kuća prazna, dok su se naše stvari nalazile svuda okolo. Provirio sam van ali nikoga nisam video niti sam što čuo. Pojurio sam prema obližnjoj stijeni i počeо se penjati. Na njoj sam zatekao jednog mog druga, a odmah sam spazio i ostale na obližnjim stijenama. Sjedili smo dugo tako diveći se jedinstvenom prizoru. Svuda oko labirant bijelih vapnenačkih stijena između kojih se rasijala šuma borova. Mnogi su izrasli iz samih stijena. Jedini stanovnici i posjetioc ovih gudura su zvijeri, a jedini gospodar, medvjed.

Netko se ipak sjetio da treba doručkovati. To je brzo obavljeno i već smo na putu prema vrhu Bijelih stijena (1335 m). Odmah od skloništa treba se spustiti u duboku provaliju, a onda se penjati uskim prosjekom između okomitih stijena. Gudure su pune vječnog snijega. Nema ovdje staze. Jedino markacije pokazuju preko kojih stijena treba ići. Oprimaka ima na pretek. Polako i sigurno, pipajući svaki oprimak i evo nas na vrhu Bijelih stijena. Priroda se zaista pobrinula da bogato nagradi ovaj mali napor. Pogled na Bje-lolasicu i Klek u daljini, te na Samarske stijene malo bliže, zaista je nezaboravan. Tu su i poznata Četiri prsta, četiri okomita kamenita zuba, koji su se poredali jedan do drugog kao prsti na ruci. Svaki kamen i svaka stijena zovu da se popnete na njih.

Iz Hajdučke klisure idemo na Biskupovu kapu i tako smo proveli čitavo do podne obilazeći okolo, a da se nismo umorili. Puni dojmova vratili smo se u kuću, koju smo ostavili praznu i otvorenu.

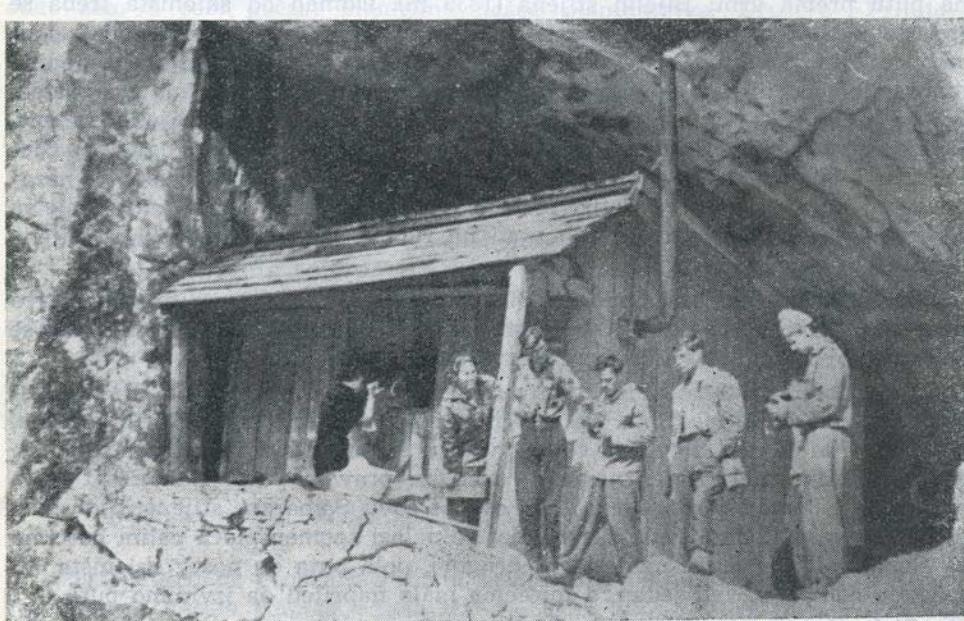
Sutradan, spuštamo se drugim putem na Begovu stazu kroz Klanac Ko-stura ulazimo dublje u šumu. Na trećem zavodu, pored jednog velikog kamena, markacija se odvaja lijevo od ceste i vodi u šumu. Staze tu nema i samo po crveno-bijelim znakovima znamo da smo na pravom putu. Nakon sat hoda opet smo u šumi bijelih stijena. Ali, ove se zovu Samarske stijene. Sjeli smo pod jednom velikom stijenom, na kojoj se nalazi spomen-ploča palim borcima za slobodu. To je, kažu nam stariji drugovi, pola puta do našeg skloništa. Vi se malo odmorite, veli jedan, a mi ćemo malo naprijed da izvidimo put.

Sjeli smo na cjepanice koje smo ponijeli na sebi od Begove staze. Prošlo je već dosta vremena a njih nije bilo. Digao sam se i povirio iza ugla. Na dva-

desetak koraka spazio sam malu pećinu i u njoj smješteno drveno sklonište s terasom. Naša »izvidnica« smjestila se na maloj terasi, dok je iz pećine kuljao dim. Odmah sam shvatio šalu ne rekavši nikom ništa i ne vraćajući se po naprtnjaču niti svoju cjepanicu. I tako smo stizali jedan po jedan, kako se tko već sjetio da proviri iza ugla.

Malo sklonište sagrađeno je 1952. od starih dasaka i ostataka partizanske bolnice. Iznad kuće nalazi se »Šerpas« vrh, nazvan tako u znak sjećanja na graditelje, koji su čitav materijal iznijeli na svojim leđima. Odsustvo čovjeka, divljina i osamljenost ovdje su još izrazitiji nego na Bijelim stijenama. Malo planinara zna, a još ih manje dolazi u ovo čudno sklonište s još čudnjim kućnim redom, čija prva tačka glasi: »Sklonište je vlasništvo PDS »Velebit« i nema ključa.« Nije ni potreban, jer osim malo slame nema ništa drugo u toj kućici. Oni rijetki, koji tamo podu znadu gdje se nalazi sjekira, pila i malo posuđa.

Tko želi da zaboravi na sav svijet, neka dođe ovamo. Možete tu ostati i mjesecima a da ne sretnete ni živa stvora osim ptica. Tu sam prvi put osjetio ljepotu divljine i mira. Ovdje se čovjek može odmoriti kao nigdje, zaboravljujući potpuno na čitav svijet, jer ga ništa na to ne podsjeća. I dok nije bilo tranzistora, siguran sam, da bi i rat jedan mogao početi i završiti se, a da se za to tamo ne sazna. Život u ritmu prirode nigdje nije tako potpun kao ovdje. Jer čovjek, nema ovdje druge brige, osim za ono malo vode i drva što su mu potrebni da pripremi hranu. Daleko od svakidašnjice ovdje sam našao jednu novu sreću. Sreću u srastanju s prirodom, kojoj kao da sam se ponovno vratio. I ta kućica, i stijene oko nje, postale su za mene jedna velika planina, u koju sam često navraćao.

Sklonište »Velebita« na Samarskim stijenama

Bioč

*Ima dana kad mlako oklijevam i dana
kad sam oran i bodar u iskanju cilja...*

R. Tagore

Prije nego je sunce obasjalo Smrekovac, bili smo već u gornjim dolinama. Naprtnjača je teška, ali nije neugodna. Hladno je i ugodno je nositi je na leđima. U želji da se ugrijemo brzo se uspinjemo, tako da smo već za dva sata stigli pod stijenu.

Južne travnate padine što se protežu od Vrsta pa sve tamo do Gladišta, strmo se ruše u prostranstvo Gornjeg dola. Nad dolom vlada veličanstveni mir jutra. Sunce je svoja svijetla kopljia prelomilo o vertikale stijena. Zaustavili smo se pod stijenom. Ne da odahnemo ili doručkujemo, već da se stijene do sita nagledamo.

Sada, dok tu sjedim na sočnim busenima trave i piljim u stijenu mojih sanja, zaboravljam na Keti, koja također gleda u stijenu. Njoj je to samo vizuelni, samo prvi dodir s njome. A za mene — ovaj trenutak je vrhunac, konačno ostvarenje želje, koja tinja u meni već desetak godina. Da, upravo ovaj trenutak je vrhunac, a ne onaj, kada ću pod sobom ostaviti posljednje metre njene visine.

Ni ne sumnjam da je neću prepenjati — ona je već toliko moja i nemoće je da bi mi se oduprla. Ipak, zar je sigurno da će biti baš tako? O kolikim stijenama su sanjale generacije penjača, da bi se onda tek sticajem nekih sretnih okolnosti podale nekome tko ih je »iznenadio« i tako otvorio put desetinama drugih. Ljubomorno sam krio svoju ljubav za nju. Zato danas, dok iz kanjona Pive kroz dolinu Gornjeg dola dopire svježi dah jutra, osjećam da nam nikakva teškoća ne će biti nesavladiva — predat ću se zagrljaju one prostrane žljebine što se suče do samog vrha, predano i obzirno. Osjećam da me ne će odbaciti.

*

Za planine između Sutjeske, Pive, Vrbnice i Drine prvi put sam saznao iz članka što su ih 1949. i 1950. u »Našim planinama« objavili alpinisti PDZ-a. Bio je to ujedno i moj prvi dodir sa pisanom riječju o alpinizmu. U tome je tajna mog istrajnog zanosa za ove planine a tome je pridonio i ing. Ivo Groppuzzo, koji mi je pružio i višekratna usmena izvješća, na čemu sam mu posebno zahvalan. Moj se je interes lako pretvorio u želju: posjetiti te krajeve čim prije.

Godine 1956. bio sam učesnik prvog saveznog logora alpinista na Trnovačkom jezeru. Bio sam zadovoljan sa dva prvenstvena uspona u Vlasulji, ali sam osjećao da još nisam došao na svoje. Simbol svih mojih želja bio je personificiran u stijeni koju sam video samo na fotografiji, ali mi se tada nije pružila prigoda da je vidim i u stvarnosti. Promatrao sam s Trzivke i Vlasulje ona tri markantna vrha u srcu Bioča, koji tvore njegovu centralnu skupinu. Mogao sam samo naslućivati da bi onaj najsjeverniji mogao biti Oštrac. To je bilo ime, koje je u meni posebno odzvanjalo. Taj osjećaj nije pomutila ni činjenica, da sam kasnije za njega doznao i drugo ime. Godinama sam sa strahom prelistavao po planinarskim časopisima neće li se pojavit i kakova vijest o eventualnom usponu u sjevernoj stijeni Oštraca. Nekako sam tu stijenu osjećao kao svoju, iako za to nisam imao nikakvog opravdanja. Tokom prošlih godina, nakon bilo kojeg uspona u Alpama, često sam znao pomisliti: ovo će mi dobro doći u Bioču! Ljutila me i najmanja površnost u pričanju ili pisanju alpinista o ovim planinama. Imao sam osjećaj da im je Bioč bio samo »onako usput« a glavnu melodijsku liniju uvijek je nosio Maglić. Kada je Halid Čaušević 1957. objavio članak o Bioču, shvatio sam da nisam sâm. U gotovo pjesničkom zanosu, koji uostalom autor lako može sebi dozvoliti, opisao je on Bioč kao potpuno samostalnu skupinu, vrlo pregledno i uvjerljivo.

A sad je konačno i na mene došao red. Prijatelji iz Splita nedavno su pohodili ove planine pa su me informirali o sadašnjim prilikama u Bioču. Preporučili su mi najkraći put preko Dubrovnika, odakle autobusom do sela Čemerno. I ranije sam mislio preko Čemernog, ali ovog puta preko Sarajeva gdje sam potražio Dragu Entrauta, alpinistu koji bi mi mogao dati najmjero-davnije obavijesti o eventualnim usponima koji nisu objavljeni. On me je informirao da u Bioču, osim Zagrepčana, nitko nije ništa novoga penjao. Kako sam za rezultate gotovo svih alpinista u Zagrebu već ranije znao, to sam za centralni dio Bioča bio umiren jer su tamo bila ispenjana tek dva srednje teška smjera po bridovima dviju stijena. Krenuo sam u Bioč vesela srca i sretnog raspoloženja što ga daje saznanje da su stijene čekale na nas!

Kaže se, da ostvarenje predugo neispunjene želje užitak ne čini osobitim. Ovog puta meni se to nije dogodilo. Stijena je stajala pred nama — divna, nedodirnuta. Zašto bi nas razočarala?

*

Izvadili smo iz naprtnjače svu »željezariju« koju smo sa sobom ponijeli. Do gredine nam doduše nije trebalo ni klina iako je bilo nekoliko delikatnih

S L I K E N A P R I L O G U

Prva strana gore

Blage travnate padine pod strmim stijenama Lebršnika (Foto: S. Gilić)

Prva strana dolje

Izvorište Sutjeske; lijevo obronci Vlasulje, desno obronci Kuka (Foto: S. Gilić)

Druga i treća strana gore

Pašnjaci oko sela Čemerno u samom podnožju sjeverne stijene Lebršnika (Foto: S. Gilić)

Druga strana dolje

Sjeverna stijena Kuka (1821 m) (Foto: K. Reil)

Treća strana dolje

Trzivka (2331 m), najviši vrh Trnovačkog Durmitora (Foto: K. Reil)

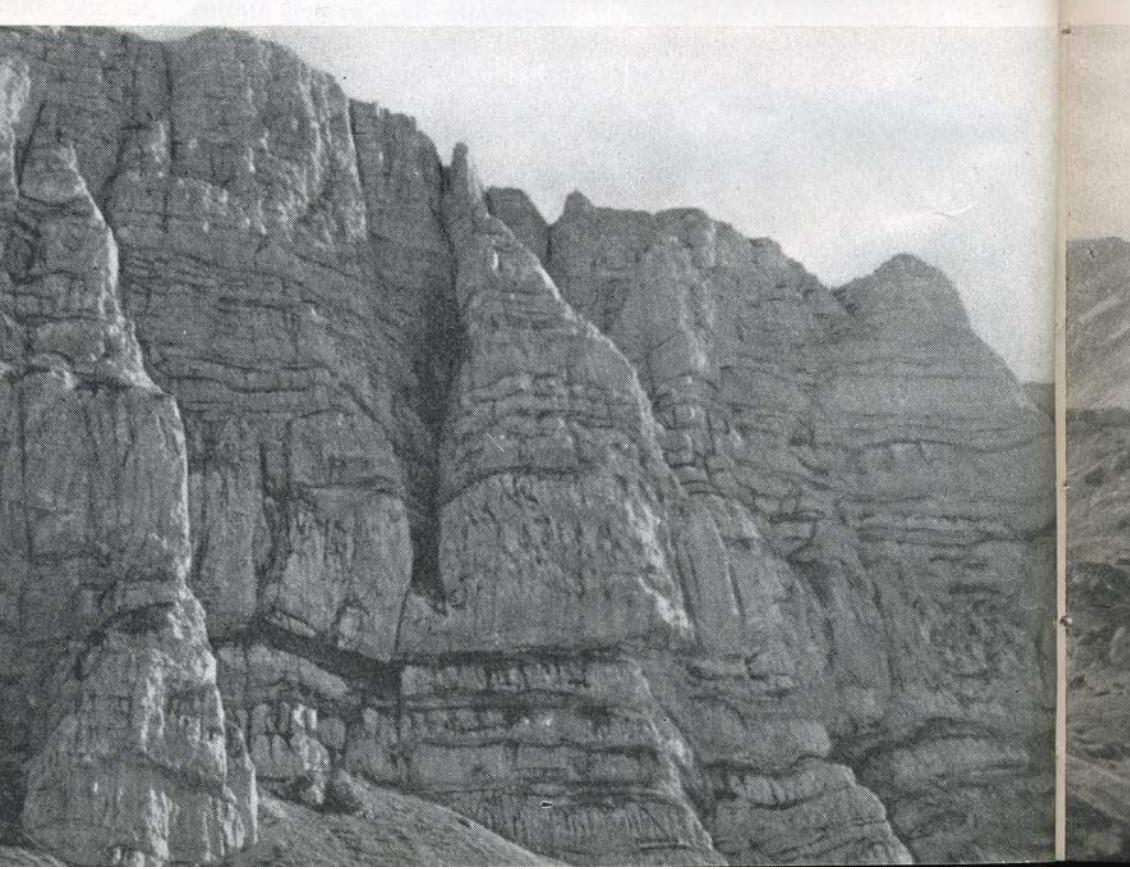
Cetvrta strana gore

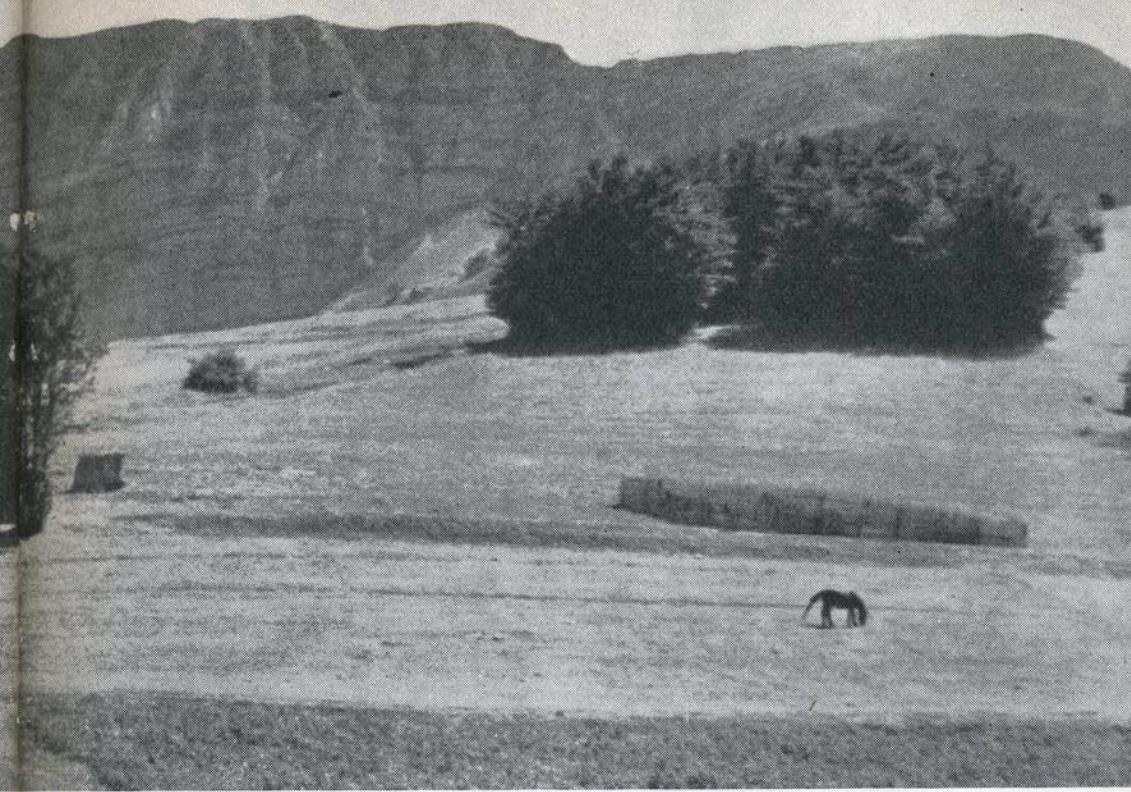
Biočke grede (Foto: S. Gilić)

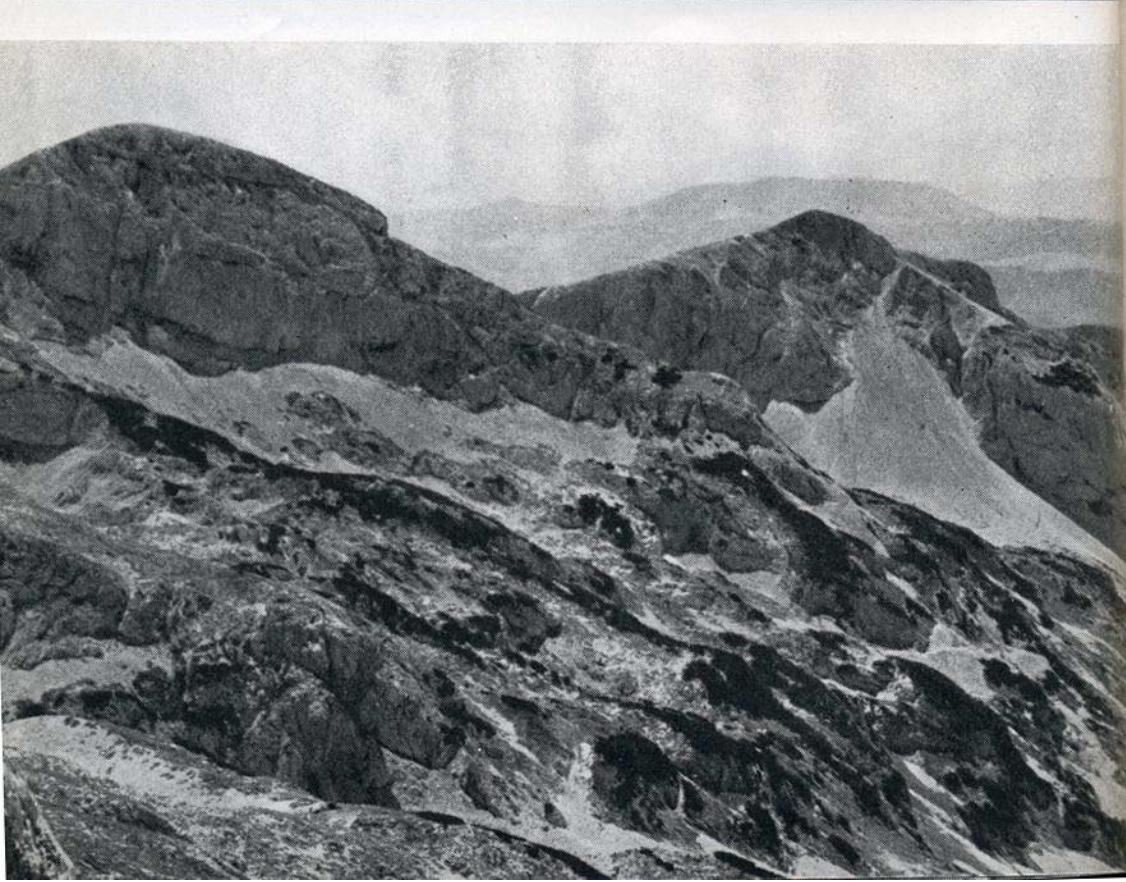
Cetvrta strana dolje

Najviši vrh Biočkih greda (lijevo) i Krvava brda (desno) (Foto: S. Gilić)

detalja. Osjećali smo da nas gore u žljebini čeka »ono pravo«. Ispenjao sam po eksponiranoj »zajedi« kakvih dvadesetak metara iznad sredine i tu me zaustavio prvi veći prevjes. Pokušao sam po polici u desno, ali samo jedan pogled na ploče iznad glave odvratio me od traženja kompromisa koji bi me zaveli u još veće teškoće. Moram se držati žljebine i ako uopće bude išlo, ići će samo po njoj. Zato sam se vratio pod prevjes. Prije nego napustim policu zabijem dobar klin. U kršivoj i mokroj ploči pod prevjesom zabijem još dva ali vrlo problematična. Pronađem minimalno hvatište sa zahvatom odozdo, pružim se van koliko god više mogu i uspijem jednog »simonda« zataknuti u pukotinu nad prevjesom. Da bi došao do kladiva moram se ponovno vratiti u prijašnji položaj i onda opet sve iznova. Svaki udarac po klinu prati osjećaj da će me zamah izbaciti van. Kad je zacvilio melodično i tanko, uprem streman i odahnem. Prešao sam preko ali teškoće ne popuštaju — eksponirana pukotina stisnuta među stijenama »zajede« dovest će me do u nadsvodenu rupu. Nedostaje mi do osiguravališta samo par metara pa je Keti prisiljena bez osiguravanja ići malo naprijed.

Ona je marljivo izbjala klinove. Ostavila je jednog u prevjesu i neka joj ponavljajući budu zahvalni jer bi se bez njega vraški namučili. Slijedeći prevjes djeluje strašnije nego što ustvari jest. Imam utisak da upravo postojanje tih prevjesa rješava problem ovog smjera — oni nisu prepreka već odskočna daska! Poslije svakog izlaska — gdje najprije nemoćno grebe ruka negdje gore za oštrim uglom u nepoznato, zatim se uspije bojažljivo izvući glava i konačno slavodobitno i poletno zaplivaju noge po zraku, da bi se u velikom zamahu raskoračile o bočne stijene — poslije svakog takvog izlaska sve sam veseliji i orniji za slijedeće prepreke.

Na travnatoj polici u polovini stijene, stisnutoj među ispranim pločama, ostao bi čovjek čitavu vječnost. Ovo je inverzija onoga što sam doživio u SZ bridu Cima Piccole. Tamo je oština vrha parala nebo a brid se zarezao u dubinu prostora. Ovdje je stijena susretljivo pružila udoban kutak. Pa ipak nije ovo mjesto za sentimentalni odmor. Možda je razlika u doživljavanju posljedica osjećaja koji su me tamo zaskočili, a ovdje su se sukali iz mene kao iz klupka koje je bilo pripremljeno za odmotavanje.

Pustivši uže, da se kao sita zmija u najbizarnijim kovrčama odmara, opustio sam ruke niz koljena i lijeno griskajući suvice, plovio pogledom po dubini Gornjeg dola.

Juče sam, pri povratku sa Radovog koma, sjeo u travu i osjetio oko sebe prisutnost. Ona je bila svukuda oko mene: u kamenju, u iglicama klekovine, u oblacima na nebu; ona se spuštala niz sipar Krvavih brda — ona je ležala i u nama.

Prisutnost! Trajanje koje daje smisao i upućuje na svrhu. Naš cilj nije konačan ali mu se nećemo ni približiti ako ne osjetimo Prisustvo u prostranstvu oko nas. Danas, izdvojen i formalno i stvarno od cijelog svijeta, osjećam cijeli svijet oko sebe u čitavoj njegovoj punini. I dok su najudaljeniji horizonti toliko blizu da ih dodirujem trepavicama oka, danas ovdje u ovoj stijeni čijem vrhu neznam ni pravog imena, osjećam, da moje desetogodišnje čekanje nije bilo uzaludno.

Sa ovog uskog prostora, ne pod pritiskom neke neizvjesnosti, već ozračen sigurnošću i odlučnošću, ukazao mi se čitav život, svo moje lutanje koje je

uz sva skretanja ipak zadržalo neku liniju — liniju kojoj je trebalo da se dodirne i obogati jednim prvenstvenim usponom u dalekim zabačenim planinama Crne Gore. Tu nema prijateljske ruke gorskog spasavaoca ni ohrabrujući glas kakvog slučajnog planinara. Ovdje smo sami: na drugom kraju police moj mladi partner, iznad nas nebo, dolina pod nama i ja opruženih ruku i nogu — toliko opruženih da mi se čini kao da nisu moje. Kuda ti dlanovi i ta stopala streme. Da li su se srce i misli skoncentrirali u njima ili samo mišići teže da se opuste? Ne osjećam ni truna umora — sve je samo veselje na granici uzbudjenja. Ni daška vjetra. Tolika je tišina da se jedva usuđujem naglas reći pustu golu frazu: kako sam sretan!

Nastavljamo sa usponom. Žao mi je Keti, ali moram tući klinove. Ona ih tako temeljito izbjiga da uskoro izjavljuje kako će po povratku u Zagreb polagati kovački ispit. U prevjesnoj pukotini su takva divna hvatišta da se užitkom puštanjem tijelo da se ziblje u praznini. Hvatišta su tako porazmještena da se to njihanje odvija u ritmici blago zatalasanog mora.

U rupi pod prevjesom je jedva mjesta za jednoga. Kada stigne Keti moram se najprije izbaciti van i čekati da se ona najprije dobro isčudi kako sam uopće tu stajao. To je shvatila tek kad se uspjela i sama smjestiti unutra. Gore me je uski kršivi kamin primorao u desno po kratkoj glatkoj ploči. U nju sam zatukao klin što mi ga je Ribar donio iz Anića kuka, a koji sam tamo prošle godine ostavio pri pokušaju jednog novog uspona. Kakav put jednog klina! Ribar je obećao da će mi ga opet donijeti.

Sjene u dolini postaju dulje. Već je vrijeme da izidemo. Posljednje metre prema vrhu penjem slobodno — zadovoljan sam da mogu poštedjeti partnera od mučnog izbijanja klinova. Na posljednjem osiguravalištu, petnaestak metara pod vrhom, ponudim Keti da izade prva. Odbila je i u tom odbijanju sam spoznao da ona sluti što ovaj uspon za mene znači.

Vrh! Sjvetao — pun sunca što se kloni k zapadu. Keti skida željezariju što joj se načičkala oko struka. Šiljati par vrhova Vrste strše iza njenih leđa kao prirodan scenarij — pun divljine ali i neke tople, umilne dobrote. Tek sad uspijevam rasteretiti svoje srce i reći joj koliko sam dugo čekao na ovaj trenutak. Ali ne bi bili ono što jesmo da smo se spustili po južnoj travnatoj padini u Gluštur. Južni, ili možda više JJZ greben ovog vrha svidio nam se još od prvog dana. Niti ime ovog vrha nije još definitivno utvrđeno. Mi smo za nj dobili ime Biočki kom. Ostaje ipak činjenica, da je on najoštriji, najelegantniji vrh u centralnom dijelu Bioča.

Silazimo po njemu. Do škrbine pod prvim tornjem hodamo bez teškoća. Penjački postaje vrijedan samo u svom srednjem dijelu. Sve je vrlo kršivo! Silaz do elegantnih tornjića zahtijeva punu koncentraciju. Pad odavde bio bi najkraći put u Veliku Košaru. Ali mi ne želimo tim putem. Danas se vraćamo kroz škrbinu V. Vitla. Šuljam se po istočnoj stijeni ovih kršivih tornjića u strahu da ih malo jačim izdisajem ne otpuhnem i tako ostanem bez hvatišta.

Konačno smo opet na čvrstom. Lakog koraka žurimo po slabo vidljivoj stazi što traverzira sipare istočno od Pločnika. Malo smo se i uznojili do vrha škrbine, ali svježi vjetrić što duva iz Smrekovca brzo nam je ohladio čela. Duboko dolje pod nama migolje stada ovaca prema oborima. Tamo negdje u sjeni klekovine čeka nas naš šator. Iza nas je ostalo još nekoliko nedirnutih stijena — vratit ćemo im se.

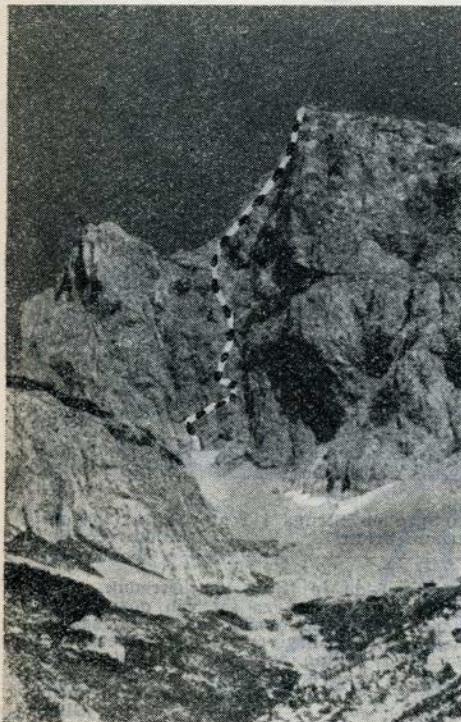
Centralna skupina Bioča

Skupina Bioča je samo dio prostrane skupine triju velikih masiva: Volujaka, Maglića i Bioča. Najpreglednije ga možemo podijeliti na sjevernu skupinu vrhova (Vrsta, Oblik, Gladište), centralnu skupinu vrhova (Oštrac? ili Biočki kom?, Pločnik? ili Govedarnik? i Veliki Vitao 2396 m, koji čini najviši vrh u grebenu Vitlova, odnosno u cijelom Bioču) i južnu skupinu vr-

hova (Biočke grede, Krvava brda, Kljusina i dr.).

Najprivlačnije su svakako stijene u sjevernoj skupini (naročito Vrsta), ali i one u centralnoj također su zanimljive iako nešto niže. Najniže stijene su u vrhovima južne skupine pa je vjerojatno to razlog da u njima još nisu vršeni penjački usponi (vidi geografsku skicu).

VELIKI VITAO

Smjer u zapadnoj stijeni.

Navez: Katarina Rell (AO »Risnjak«) i Stanislav Gilić (AO Rijeka), 18. VIII 1963.

Pristup: sa katuna u Smrekovcu stazom 3/4 sata i zatim udesno prema stijeni po uvalama prošaranim travom, kršjem i klekvinom do sipara. Njegovim desnim rubom do najgornjeg (lijevog) snježanika; 1,45 h.

Opis: po kratkoj jaruzi u lijevo i nakon desetak metara prijećicom u desno do pod kršivu pukotinu. Još par m u desno pa gore do pod prevjesnu ploču i prijećnicom u lijevo (IV) do u pukotinu. Po eksponiranoj pukotini sa malim prevjesima (—V) do u prostranu udubinu. Lijeko po razvedenoj stijeni i 2 D po zelenici koja vodi do grebena. Desnom stranom grebena 3 D do vrha (II).

Ocjena: prve 3 D IV i —V, ostalo lako. Visina stijene 200 m. Trajanje uspona prvih penjača 3 h.

Foto: S. Gilić

Greben, čije južne padine pastiri iz Smrekovca nazivaju Struge a koji kulmina u vrhu još neutvrđenog sigurnog imena (Pločnik ili Govedarnik, cca 2300 m), započima od zapada izrazitim tornjem zvanim Radov kom (oko 2100 m).

Smjer po sjevernom bridu.

Navez: Katarina Rell i Stanislav Gilić
19. VIII 1963.

Pristup: od Smrekovca putem za Veliku košaru i pod Radovim komom skrenuti u desno preko sipara do pod stijenu 1,30 h.

Opis: po položenoj i kršivoj stijeni oko 2 D do nadsvodene police koja vodi koso u lijevo prema gore. Njom do brida tornja (osig.). Odavde po eksponiranoj pukotini 8 m te dalje po položenjem dijelu pukotine do dobrog osigura ališta na izrazitoj glavi (IV). Preko ljske u pukotinu i lijevo u kratak kamin.

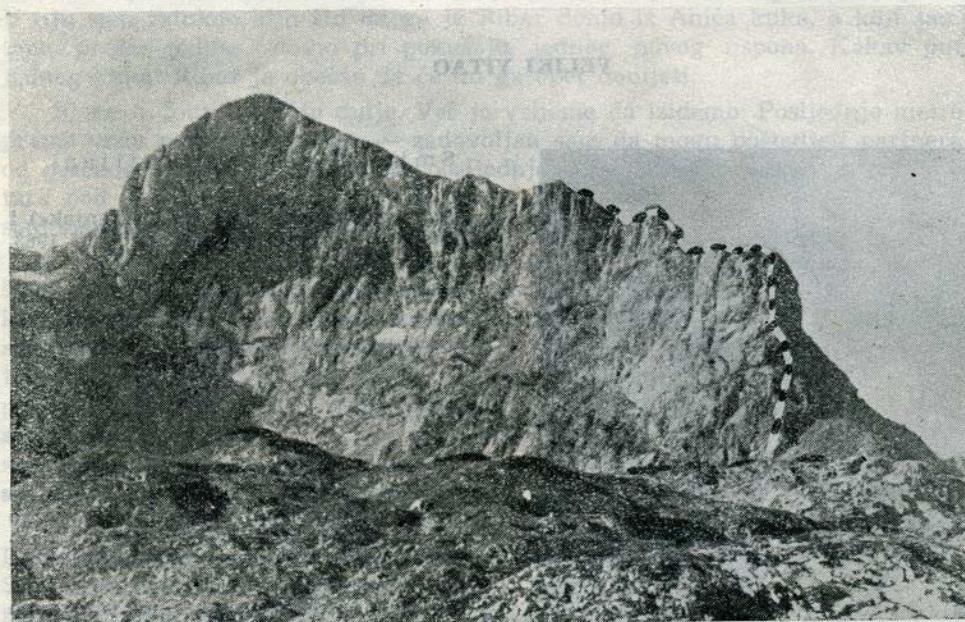
Preko prevjesa i desno po razvedenoj stijeni, gdje se već brid gubi, na vrh tornja. Odavde se možeći u manju škrbinu i od nje na jug u Smrekovac ili dalje produžiti po grebenu Struga.

Greben struga.

Po grebenu, držeći se više desne strane, preko dvaju vrhova gdje prestaju teškoće. Do najvišeg vrha (cca 2300 m) lako po travnatom grebenu.

Ocjena: do vrha Radovog koma III i IV a dalje grebenom II do drugog vrška gdje greben dalje gubi penjački karakter. Vrijeme oko 2,30 h.

Silaz po istočnom pohođu do škrbine V. Vitla i pod njegovom zapadnom stijenom niz sipar do dna i po padinama obrašlim travom i klekovinom do staze u Smrekovcu 1 h.

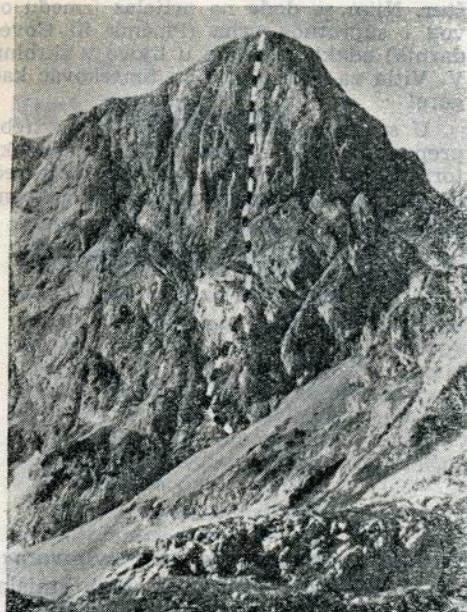
Od lijeva na desno: Pločnik ili Govedarnik (2300 m), greben Struga i Radov kom (2100 m). Označen smjer po sjevernom bridu.

Foto: K. Rell

O p a s k a

Zagrebački alpinisti koji su tu penjali 1949. držali su da je lijevi vrh Osredak, oni iz 1954. opisuju uspon u SI bridu i nazivaju ga Pločnik, dok smo mi za taj vrh doznali ime Govedarnik. U katunu Vida Aleksića u Smrekovcu, pod zapadnim obroncima Bioča, saznali smo da tamošnji stočari najviše vrhove Bioča zovu Struge, ali tim nazivom više karakteriziraju izgled JZ padina V. Vitla i susjednog zapadnog vrha, koji vidimo na ovoj slici. Osim toga, mještani u Smrekovcu navode, da Pivljani, sa sjevera, te vrhove zovu Vitlovi. Od V. Vitla dijeli ga samo duboko urezana škrbina. Njegovo ime nije još definitivno utvrđeno, međutim za njegove J i JZ obronke mogli bi usvojiti naziv Struge. (S. Gilić)

OŠTRAC ili BIOČKI KOM (cca 2250 m)

Smjer po žljebini.

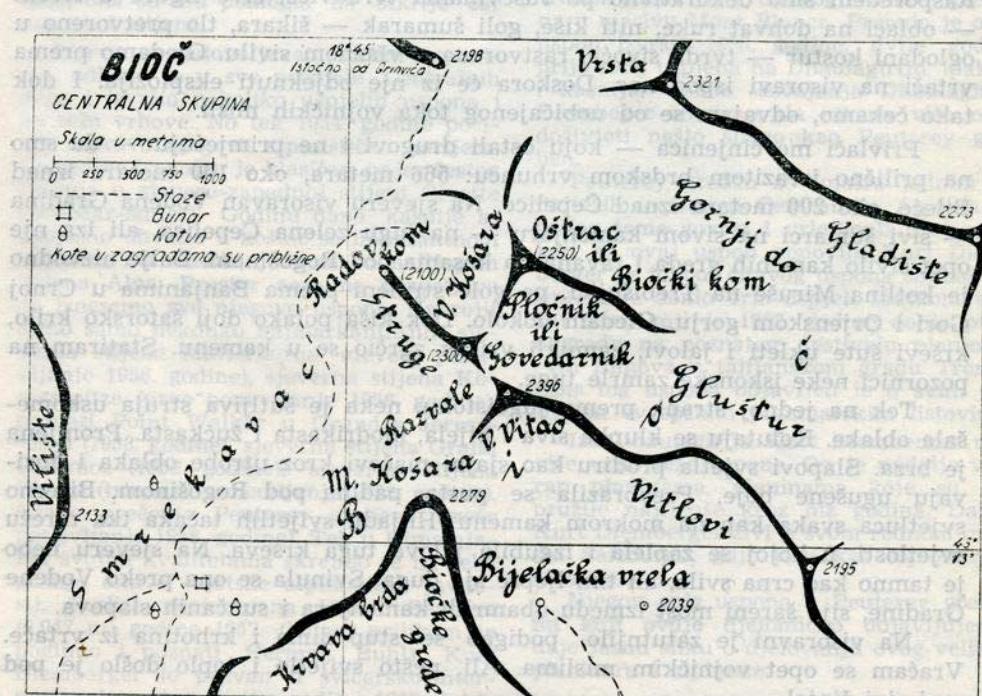
Navez: Katarina Rell i Stanislav Gilić
20. VIII 1963.

Pristup: a) gornji penjači prišli su od Smrekovca (2,30 h) stazom koja vodi na Presjeku do velikog snježanika ispod najistočnijeg vrha u grebenu Smrekovačkog Maglića, zatim u desno po bespuću (traversirajući zapadne padine Vrste) dok se ne dode nasuprot sjeverne stijene Oštraca (ili Biočkog koma). Niz strmo kršje do sijpara i po njemu pod stijenu ispod karakterističnog prevjesa.

b) od Trnovačkog jezera vidi NP 1950, str. 93.

c) od Mratinja preko Presjeke i dalje slično kao pod a.

Opis: ulaz kratkom priječnicom u lijevo do u dobro razvedeni žlijeb kojim 4D do prostrane travnate gredine. Preko nje lako do pod izrazitu zajedu koja siječe stijenu od vrha do te gredine. Po zajedi do pod prvi prevjes i preko njega (V+, k) i dalje po zajedi oko 15 m do dobrog osiguravališta na zelenoj polici (preporuča se ovdje osiguravati iako nije istekla puna duljina). Gore po pukotini par m do kra-

ćeg prevjesa preko kojega u lijevo po ploči koso gore kojih 6 m (da se zaobide kršiva pukotina) te prijećnicom u desno do u prevjesnu pukotinu. Njom (dobra hvatišta) do u tjesnu nadsvodenu rupu (osig.). Iz nje preko prevjesa i kršivih blokova do kratke eksponirane ploče (k) i preko nje u otvoreniji dio stijene do pod kamen (osig.). Kaminom i razvedenih žlijebom još 1D, petnaestak m pod vrhom. Preko polica i kršivih skokova do vrha.

Ocjenja: do gredine III; zajeda stalno IV+ a djelomično V+ i —VI. Visina stijene oko 270 m. Trajanje uspona prvih penjača 8 h (za ponavljače manje!).

Silaz najlakši po južnim travnatim padinama u Gluštar ili po JJZ grebenu koji dijeli dolinu Velika Košara od doline Gluštar. Njim se dode na prijelaz između ovog i suprotnog vrha (Pločnik ili Govedarnik) odakle siparom u lijevo u škrbinu V. Vitla za 1 h. Dalje za Smrekovac kao gore!

U srednjem dijelu ovog grebena, treba prepenjati oštar i kršiv vršak sa nekoliko tornjića pa se samo za ovaj dio može reći da predstavlja penjački silaz III stepena teškoće.

Stanislav Gilić

VLADO OŠTRIĆ, Zagreb

Na Nikoljoj glavi

Stojimo na kiši, ogrnuti šatorskim krilima, svaki za sebe mali »wigwam«, iz kojega se izvija plavičasti dim cigarete. A kiša sipi uporno i nema smisla pomicati se, svuda je jednako mokro i najbolje je, eto tako, stajati šutke. Raspoređeni smo dekorativno po ruševinama tvrđavice, sive figure u sivom — oblaci na dohvati ruke, niti kiše, goli šumarak — šikara, tlo pretvoreno u oglodani kostur — tvrda sivoča, rastvorena u vlažnom sivilu. Gledamo prema vrtićima na visoravi ispod nas. Doskora će iz nje odjeknuti eksplozija. I dok tako čekamo, odvajam se od uobičajenog toka vojničkih misli.

Privlači me činjenica — koju ostali drugovi i ne primjećuju — da smo na prilično izrazitom brdskom vrhuncu: 560 metara, oko 100 metara iznad Bileće, oko 200 metara iznad Čepelice. Na sjeveru visoravan Vodena Gradina — sivi šumarići na sivom kamenjaru — na jugu zelena Čepelica, ali iza nje opet sivilo kamenih greda i tavana na kosama pod Rogošinom. Dalje nizvodno je kotlina Miruše na Trebišnjici, pa gole strmeni prema Banjanima u Crnoj Gori i Orjenskom gorju. Gledam uokolo. Dok kiša polako doji šatorsko krilo, krševi šute ukleti i jalovi, zamukli vrisak zgrčio se u kamenu. Statiram na pozornici neke iskonske zamrle tuge.

Tek na jednoj strani, prema jugoistoku, neka je šutljiva struja uskomešala oblaka. Kolutaju se klupka siva i bijela, modrikasta i žućkasta. Promjena je brza. Slapovi svjetla prodiru kao sjajni mačevi kroz utrobu oblaka i dozivaju ugušene boje. Preobrazila se pusta padina pod Rogošinom. Biserno svjetluca svaka kap na mokrom kamenu. Hiljadu svijetlih tačaka tka mrežu svjetlosti, u kojoj se zapela i izgubila jalova tuga krševa. Na sjeveru nebo je tamno kao crna svila, ali tim ljepše sja duga. Svinula se ona preko Vodene Gradine, sija šarenim most između obamrlih kamenjara i sunčanih slapova.

Na visoravni je zatutnjilo, podigao se stup dima i krhotina iz vrtića. Vraćam se opet vojničkim mislima. Ali, nešto svijetlo i toplo došlo je pod moj sivi šinjel.

Kurt Diemberger

U rubrici »Na vrhovima svijeta« upoznajemo ovaj puta naše čitače sa poznatim austrijskim alpinistom, jedinim alpinistom, koji je osvojio dva osamtišućnjaka. To je Kurt Diemberger iz Salzburga.

Malo je planinara i alpinista širom svijeta, koji nisu ništa čuli ili čitali o uspjesima ovog kompletног ljetnog i zimskog penjača, alpiniste koje je izvršio uspone u najtežim stijenama, savladao velik broj neosvojenih vrhova, a svojim izvanrednim snimcima i filmovima učinio pristupačnim svoje uspone i nama svima.

Već kao šesnaestogodišnjak počeo je odlatiti u planine (rođen 16. III 1930.), isprva zainteresiran za paleontologiju i geologiju. Tim svojim istraživanjima duguje Kurt Diemberger još i danas, jer ona su ga primoravala da ulazi sve dublje i više u planine, ona su mu pomogla da otkrije čar vrhova i stijena.

Isprva se zadovoljavao lakšim usponima, odlazio je u sve predjele Centralnih Alpa i izvršio nekoliko uspjelih uspona i na teže vrhove. No tek 1954. godine počinje zapravo njegova alpinistička karijera. Te godine ispenjao je klasičan smjer šestog stupnja u sjevero-zapadnoj stijeni Civette (Solledar-smjer). Godinu dana kasnije se uspješno uhvatio u koštač sa impozantnom stijenom Piz Badile, jednom od najljepših stijena Alpa. Prostor nam ne dozvoljava da iznesemo sve njegove uspone. Nabrojiti ćemo samo nekoliko najmarkantnijih: sjeverna stijena Matterhorna (deveto ponavljanje 1956. godine), sjeverna stijena Königspitze (prvo ponavljanje 1956. godine), poznati Point Walker u Grandes Jerrassés-u (1958. godine), sjeverna stijena Grand Charmoz (1956. godine), sjeverna stijena Eigera (trinaesto ponavljanje 1958. godine), čitavo prečenje Peuterey grebena (treće ponavljanje 1958. godine). Tek u Himalajama svojim kvalitetama skrenuo je na sebe pažnju čitave svjetske alpinističke javnosti. Poslije uspjeha na Broad Peak-u (8.047 m) godine 1957. (kojom prilikom je poginuo i poznati Herman Buhl), Kurt Diemberger je pozvan u švicarsko-internacionalnu ekspediciju godine 1960. i bio

jedan od glavnih alpinista, koji su trebali dosegći do tada neosvojeni Dhaulagiri. Osvojivši Dhaulagiri, Kurt Diemberger ulazi u listu alpinističkih besmrtnika, kao jedini alpinista sa dva osvojena osamtišućnjaka. Dhaulagiri (8.222 m) je osvojen 13. svibnja 1960. godine. Tog dana su prvi puta ljudi stupili na taj vrh. Bili su to Forrer, Schelbert, Diener, Navang i Njima Dordže, te Kurt Diemberger. Iako je Diembergeru upravo Dhaulagiri značio ispunjenje žitnog cilja (kao Buhlu Nanga Parbat), odlučili smo da prikažemo jedan drugi uspjeh Kurt Diembergera, uspon u koji je uložio daleko više sredstava, uspon koji se može smatrati njegovim vlastitim uspjehom, jer je Dhaulagiri osvojen zaslugom čitave ekspedicije, a i velikom zaslugom svih ranijih pokušaja. Radi se o njegovom trećem ponavljanju čitavog Peuterey grebena u masivu Mont Blanca. Premda je ovaj uspon izvršio 1958. godine, dvije godine prije svog uspjeha na Dhaulagiriju, ipak je i kasnije, nakon osvajanja Dhaulagirija Diemberger smatrao, da nikada više neće doživjeti nešto slično kao Peuterey greben.

Peuterey greben se smatra jednim od naitežih uspona u Centralnim Alpama. U prilog tome govori i vrlo mali broj onih, koji su ovaj uspon ponovili. Kurt Diemberger je tokom čitavog uspona snimao. Iz smjera je donio vrlo uspjeli kratkometražni film, koji je 1962. godine dobio prvu nagradu na poznatom festivalu planinarskih filmova u talijanskom gradu Trentu. Opis tog uspona objavljen je u svim poznatim evropskim planinarskim listovima.

Iza Dhaulagirija Kurt Diemberger nije više vršio teže uspone. On je nadalje vjezan planinama, planinama koje su mu pružile najljepše kroz niz godina. Danas Kurt Diemberger živi u svom rodnom mjestu Salzburgu, gdje radi kao diplomirani ekonomista.

Njegov opis uspona u Peuterey grebenu koji ovdje djelomično objavljujemo, daje jasniju sliku o djelovanju ovog velikog planinara i alpiniste.

Dolfi

Veliki greben

Nije lako govoriti o časovima sreće. Jer, sreća, kao što dolazi, tako i nestaje... Istinski možemo kazati samo jedno: »Znam, bilo je tako lijepo, da sam mogao samo šutjeti, promatrati i doživljavati.«

Veliki greben...

Bilo je to za mene nešto više, nego jedan smjer u stijeni.

Moji pogledi su se već često susretali sa ovim grebеном. Poznавао sam ga obавијеног tamним oblацима nadolazećег nevremena, pozнавао sam ga prekrитог bijelim plaštem svježeg snijega, a često su opet smeđe stijene i snežne oštrice stršile u nebesko plavetnilo. Poznавао sam ga za jutra i večeri. Prilikom kasnih povratakа iz stijena pokazivao mi se često ispod zvijezd ног nebа.

Uspon preko čitavog Peuterey grebena bila je godinama moja velika želja. Smatrao sam ga najvećim i najidealnijim usponom u Alpama, a tog sam uvjerenja još i danas. Ono što me uvijek iznova oduševljavalо, nije bila samo velika linija čitavog grebena, bilo je nešto iznad toga. Ovdje slijede, jedno za drugim, zeleni obronci Peuterey-a, strme police i okomiti tornjevi južnog grebena Noire. Greben se dalje pruža na ledeno tjeme Mont Blanca. Tu je široko sedlo, zadnjih 900 metara i zatim blagi završetak do uzvišene kupole Mont Blanca. Zar ne sadržava ovaj uspon sve u sebi? Zar ne slijedi alpinista kroz mnoge godine svoga djelovanja isti ritam? Zar nije životni razvoj jednog alpiniste identičan sa ritmom ovog grebena?

To mora zaista biti jedinstven doživljaj, slijediti uspon, koji u jednom potezu vodi iz doline prekrivene raznolikim florom do vrha Monarha s beskrajnim pogledom u daljinu i na sve vrhove! Ovu želju nosio sam u sebi i pošto sam već upoznao neke dijelove grebena. No, konačno ostvarenje moje želje uslijedilo je nešto kasnije. Kad mi je jedno sretno ljeto poklonilo posljednji od triju problema Alpa, tada se s oduševljenjem uspjeha izmiješala i nova radosna nada. Javio se nutarnji glas: »Veseli se, najveći i najljepši smjer Alpa leži pred tobom!« Kako sam bio sretan, što mi sudsina nije dosad dala mogućnost da ga savladam. Ispunjen srećom, promatram šuteći veliki Peuterey greben. Osjećam, da će to napokon biti stvarnost.

—o—

Nešto je svježe u jutro. Konačno, ipak je jesen. Istok se bojadiše žuto-plavom bojom i onda polako izlazi sunce. Počinje dan. Jutarnje magle se vuku oko granitnih tornjeva našeg grebena. Katkada vjetar prekida ovaj magleni plašt i otvara vidik na Mont Blanc, koji stoji daleko i visoko iznad nas. Dolje, sjene poigravaju na Fresnay ledenjakу.

Ispred nas leži najteži detalj čitavog uspona. Uspravni Pointe Bich, o čijoj je zajedi i priječnici s punim poštovanjem govorio još i Herman Buhl. Kako ćemo to proći s našom prtljagom? Uspon savladavamo preko nekoliko zubaca. Usprkos naprtnjačama idemo bolje nego smo mislili. Konačno, imamo iza sebe

čitavo penjačko ljetu i to se, naravno, osjeća. Poslije strme zajede ulazimo u priječnicu; sitni oprimci nas vode iznad prevjesa po jednoj istrošenoj polici desno van. Priječnica je kratka, ali iziskuje ono zadnje od naših prstiju. Teško vučemo sobom naprtnjače. Duboko uzdišemo poslije prijelaza ovog detalja. Sada se nastavlja lakši teren. Uskoro ćemo biti na prednjem vrhu Noire! Još jedan dugi »cug«, ploče, mali prevjes. Dok Franc polako penje od klina do klina, snimam i osiguravam. Zatim pakujemo kameru na duže vrijeme. Potrebno je stići još danas na vrh Noire.

Penjemo dalje. Preko lagane stijene dosižemo prednji vrh. Gledamo na vrh Noire, na kojem se svjetluca metalna statua Madone. Ispod toga se sjaje gigantske ploče zapadne stijene, a tamo duboko dolje iza Noire, tamo gdje već mrak pada, mora da se nalazi naš bivak. Dali ćemo ga doseći do sutra? Ne ostajemo dugo na prednjem vrhu. Jedan pogled naokolo i već smo spremni za »absajl«. Tada se polako uzdižemo djelomično na grebenu, djelomično po bridu, preko lakših detalja. Upravo se nebo prekrilo crvenilom, kad smo dosegli statuu Madone. U daljini se pojavljaju tamni oblaci! Podsjećaju na velike ribe, a ujedno ispunjavaju naša srca strahom.

Što ćemo uraditi, ako se vrijeme promijeni? Pred nama leži divovski »absajl« preko sjevernog brida Noire, jedan poduhvat, koji izaziva kod nas puno poštovanje. Bilo bi fatalno, ako se vrijeme promijeni. Mi se možemo samo nadati da se neće promijeniti do prekosutra, i da ćemo sutra doseći naš bivak i deponiranu hranu. Ispod samog vrha smo pronašli odgovarajuće mjesto

za bivak. Postavljamo drugi bivak. Iz doline svjetlucaju svjetla Courmayera. Polako prolazi noć.

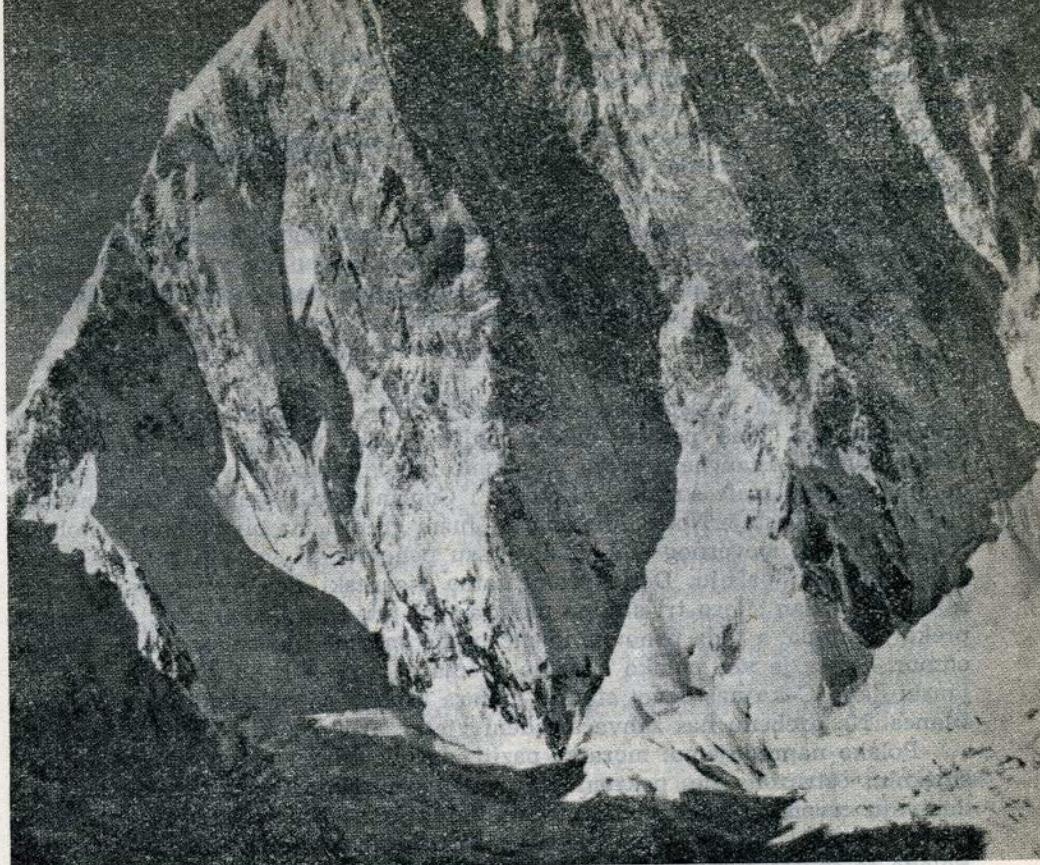
Srebrnkasta magla oko vrha Noire.

Vrijeme je još dobro. Uzimamo doručak iz vrećice i pakujemo stvari. Znamo, da je vrlo malo naveza »absajlalo« preko sjevernog brida i za svaki slučaj opskrbljujemo se s dovoljnim brojem »absajl« klinova. Budući da nam osiguravaliste na samom vrhu ne ulijeva previše pouzdanja, tučemo odmah ispod vrha jedan teški veliki »absajl« klin. I dok klin sve dublje klizi u stijenu, mislim na Wolfija, mog dugogodišnjeg penjačkog partnera, koji mi je poklonio klin za ovaj »absajl«. Prije nekoliko godina stigli smo dovde, ali se tada nismo još osjećali sposobnim za čitav Peuterey greben.

Klin drži. Naša četrdeset-metarska užeta lete kroz zrak i tada se spuštamo preko okomitih ploča u maglu. To nam nije nimalo simpatično. Otežat će nam traženje pravog smjera. Na kraju »absajla« стоји nekoliko klinova. Ubacujem se u stremene i uže oslobađam za Franca. Ubrzo ponova leti užad u prazno. Osluškujemo njihovo udaranje o policu, na koju ćemo pristati. Kontroliramo klinove i ponovno klizimo dolje. Poslije kratkog njihanja pronalazimo klinove, ukopčavamo uže i silazimo dalje. Samo da prestane magla. Ona nam otežava pronalaženje »absajl« klinova. Poslije još jedne prevjesne vožnje, pristali smo tačno na stebru. Deset metara ispod nas prepoznajemo nekoliko metalnih i drvenih klinova. To je sve novo; znači, nalazimo se u direktnom smjeru Jean Couzy-a. Izbacujemo uže u zrak: nestaje bez glasa, nikakav udarac. Hm, znači li to, da ćemo nakon 40 metara »absajla« ostati visjeti slobodno u zraku? Bacamo kamen i procjenjujemo njegov pad na najmanje 60 do 80 metara. Prevjesna i okomita stijena. Bolje da »absajlamo« samo deset metara do police. Uskoro smo na polici. Pronalazimo klin i nastavljamo prevjesni spust. Stižemo na polovicu silaza, znači još toliko kroz kamin na zapadnoj strani. Prvo treba izvući uže. Oboje ga pokušavamo izvući. Vučemo svom snagom, no bezuspješno! Negdje se zabrtvilo. Fatalno. Mijenjamo stajališta, vučemo ponovno. Oboje. Svom snagom. Ne pomaže — uže zapinje! Negdje sasvim gore! Četrdeset metara natrag gore. Ugodno saznanje. Ne preostaje ništa drugo, nego dovesti sve u red pomoću Prussikovih zamki.

Franc se žrtvuje za ovaj nezahvalni zadatak. On govori, da je upravo to nedavno trenirao... I ne tako loše, jer ga nakon nepunih četvrt sata vidim već gore. U međuvremenu počinje sniježiti. Nastupilo je pogoršanje vremena. Franc mijenja položaj užeta i poslije jednog pokušaja ponovno silazi. Puni iščekivanja, vučemo zajedno uže. Hura! Miče se. Ovaj puta imamo više sreće nego sat ranije.

Veliki kamin, usprkos svojih tri stotine metara i lošeg vremena ne predstavlja više neki veliki problem. Ponovno silazimo — »cug« za »cugom«. Ponekad prohuja koji opasni kamen pored nas. Prestalo je sniježiti. Kamin se pretvara u strmi žlijeb, koji vodi dolje u uvalu između Breche Sud i Fresnay ledenjaka. Sredinom poslijepodneva stižemo u uvalu. Ne smijemo gubiti vrijeme ako želimo dosegći bivak do večeri. Spremamo užad i polako se uspinjemo preko sipara u Breche Sud. Nepravilne tornjeve Dames Anglaises-a zaobilazimo s lijeve strane. Još se nešto uspinjemo i tada priječimo koso gore. Ne teška, ali vrlo kršljiva stijena i malo snježište iziskuju od nas najveću oprez-

Point Walker (4208 m) u Grandes Jorasses.
Prvo ponavljanje uspona: Kurt Diemberger 1958. g.

nost. Sretni smo, kada poslije mučnog prelaženja amo-tamo stižemo u uvalu ispod Breche Nord. Znači, da trebamo ispenjati samo još strmi, potpuno glatki Ast kuloar i tada smo u bivaku. Da smo bar već gore! Umorni smo kao psi, gladni, a počinje i grmiti. Ali usprkos tome, potpuno smo zadovoljni. Iako se vrijeme pogoršalo, uspjeli smo ostvariti naš cilj. Jer sada nas više ništa ne može spriječiti da stignemo do Mont Blanca. U bivaku imamo hrane i za duži period i možemo mirno gledati nevremenu u oči.

Sa jednom derezom odlazim naprijed, dok Franc oprezno osigurava. I dok sa lednim kladivom tučem stepenicu po stepenicu, postaje potpuno tamno. Savladali smo ovaj led i stojimo u Breche Nord uvali. Pred nama se nalazi bivak. Odmah odlazimo na spavanje. Vani gospodari nevrijeme. Kako će to samo dugo potrajati, da se vrijeme popravi?

—o—

Počinje četvrti dan na Velikom grebenu. Stiskamo se pod pokrivačima i zajedničkog smo mišljenja: danas ne ćemo ništa raditi! Kakvo je uostalom

vrijeme? Otvaramo vrata bivaka — snijeg! Ali sunce sja, vrijeme se popravilo. No, svakako je potrebno kod ovog snijega jedan dan čekati. Zato smo prvo otišli u depo po našu robu i poslije oskudne prehrane zadnjih dana, navalili na hranu. Ide nam dobro. Ispitali smo mali dio puta za slijedeći dan, a ujedno i malo snimali. Oprema je prilično narasla: hrana, oprema za led, daljnji fotomaterijal, stativ i drugo.

Osjećamo se vrlo dobro. Sutra moramo vrlo rano krenuti ako želimo odavde, sa 3500 metara, stići preko Aiguille Blanche na vrh Mont Blanca, 4810 metara. Jedna jasna noć završava ovaj lijepi dan. Sutra, kad namjeravamo preći zadnji dio, vrijeme će ostati mirno.

—○—

Jesen kao da je osjetila naše skrivene želje, kad nam je poklonila ovaj prekrasan dan. Naš pogled daleko odlazi preko vrhova, dok se uzdižemo prema Aiguille Blanche. Ugodno je i toplo jutro, nevino plavo nebo. U zelenoj dolini smiješno male su kuće Entrvese i Courmayera. Ispunjeni smo radošću.

Sve niža postaje Noire. Mislimo na Južni greben, na bivake, na pustolovni »absajl« preko sjevernog stebra, dok nisu ponovno tri vrha Aiguille Blanche zaokupili našu pažnju. Dolje promratamo gigantski Peuterey prijevoj. »Absajlamo«. Jedan skoro tri stotine metara niži prijevoj. Jedan skok nas donosi preko pukotina, a tada ponovno idemo preko snježne bjeline prijevoja. Kratak odmor. Sunce je već polako krenulo prema zalazu — kako su kratki ovi rujanski dani! Čeka nas devet stotina metara uspona od prijevoja do vrha Mont Blanca. Na grebenu nas zahvaća ledeni vjetar. Ali pogled i nebo ostaju čisti.

Polako napredujemo: moramo paziti, da nas udarci vjetra na ovim uskim snježnim oštricama ne pokrenu iz ravnoteže. Najednom, planine oko nas dobivaju crvene boju, a veličanstvena sjena Mont Blanca sve više raste. Mi smo frapirani tim pogledom, usprkos smrznutim prstima i snažnom vjetru. Polako se spušta sumrak. Napredujemo bez odmora. Ne osiguravamo se, iako smo svijesni, da jedan pad s ovih uskih nebeskih ljestava ne bi mogli zadržati. Pala je noć. Dubina ispod nas tone u tami, možemo je samo naslućivati. I partnera guta tama. Vrlo je neprijatno. Uspinjemo se dalje, beskonačno.

Samo ravno naprijed, u nesigurnu tamu iznad nas. Greben se pretvara u široko rebro, koje postaje sve strmije. Kad ćemo napokon doseći gorostasnu strehu Mont Blanca du Courmayeur? Jedna nejasna snježna streha na zvjezdanim nebima, tačno iznad nas.

Ona je! Jedna rupa otvara put. I tada smo gore. Sjedamo u snijeg.

Ah! Uspjeli smo!

Ono što predstoji bit će lagano u usporedbi sa posljednjim satima. Idemo dalje. Prekrasna je noć. To je posljednji dio puta do Mont Blanca.

Naše misli vraćaju se prošlim danima. Put k nešto višem glavnom vrhu Mont Blanca je jednostavan. Jedino treba pratiti pravac, da se ne zabunimo. U deset sati smo se sjeli na najvišu tačku — firn kupolu Monarha. Ledeni vjetar je popustio, ali još uvjek je vrlo hladno. Ne želimo gubiti vremena i zato ubrzo silazimo u Vallot sklonište. Pružamo si ruke. Ne treba mnogo govoriti. Umorni smo i srethi. Znamo, da će dani, provedeni na prekrasnom grebenu Mont Blanca ostati nezaboravni.

I minute na vrhu, ispod gorostasne kupole zvjezdanog neba.

Preveo A. R.

Odoh u Trakoščan

U gorskom svijetu dolazi se iz jedne doline u drugu preko nekog prijevoja ili presrta (kako su naučavali stari geografi), pa je tako bilo i ovdje. Trebalo je prebaciti se iz doline Kameničkog potoka u dolinu potoka Žarovnice i klancem Velike Sotinske obigrati na biciklu Ravnu goru s istočne, sjeverne i zapadne strane i dojedriti u Trakoščan.

Malo guranja bicikla po sunčanoj pripeci i našao sam se u novoj dolini. Ruke na putokazu pokazuju u Lepoglavu, Ivanec, Klenovnik i Trakoščan. Odoh dakle u Trakoščan. Baš je zgodna ta Velika Sotinska koja se proteže sve na domak sela Višnjice, a cesta prolazi tjesnim defilejom oko Ravne gore. Sa zapada ju zatvara istočno bilo Ravne gore, a s istoka gorska kosa Velikog Goranca. Sada se siri, sad suzuje i pričinja se impresivnjom no što u stvari jest. Cesta se diže i spušta, spušta i diže. Tu su u blizini i spilje Vindija i Velika pećina, u kojima su pronašli sijaset zanimljivih stvari. Tko bi danas mogao pomisliti da su ovim krajem nekad šetali pećinski medvjedi, lavovi, hijene, a mamuti odlazili na kupanje u Bednju. Tamo im je ispala kljova, pa su tako odali tajne svog života. A pračovjek, nekakav Dedeck Kajbumčak (po Nazoru), kretao je u lov u bližnji Budinčak, naoružan kopljem i pračkom. Svakako, bila su to — slavna vremena.

Zabavljen takvim mislima sjedio sam na klupi kraj izvora hladne vode (lijepo su to uredili), i zatim krenuo dalje. Izšao napokon iz debele hladovine klanca, a pećine na izlazu dostoјno su oivičile njegov sjeverni izlaz — ili ulaz — kako vam drago. Proširena dolina u punom sjaju sunca na zapadu, a Višnjica gornja i dolnja pokazuju svoje bijele kućice i vitak crkveni toranj. Sad se cesta pomalo spušta, pa tako čovjek veselo juri u susjedstvu sela, kojima su nadjenuli imena Bednjica, Dukarići i Jazbina.

Iznad mene ustremila se Velika pećina, na kojoj sam jučer sjedio i meditirao. Odozdo, još su impozantnije njene stijene i prava su dika Ravne gore. Nasuprot njima, s druge strane doline stoji Svetlin na svom strmom brdu, sa dvije crkvice, koje bđiju nad dolinom i cestom koja vodi u Sloveniju. Tu je i stara mramorna ploča u spomen velikom graditelju zagorskih cesta, Utješenovića—Ostrožinskog, koji je pjevao problematične pjesme, gradio valjane ceste i napisao još bolje političke brošure. U brošurama je još prije osam decenija začudnom vidovitošću prorekao propast Austro-Ugarske. Smirio se konačno 1891. u arkadi Iliraca na Mirogoju.

Dolinom potoka Stražnik približujemo se Trakoščanu. Ulazimo u svijet romantike. A romantika i smisao za romantiku, u stvari i nije no bijeg iz sadašnjosti, iz svijeta zbilje i krutosti u zamišljeni svijet poezije. A Trakoščan je inkarnacija te romantike, makar se banalnosti zbiljskoga života nisu dale ni odavle otjerati. Onaj veliki i vječni sklad između okolnih brda, potoka Stražnika i potoka Bednje, parka, jezera i te neistinske gradine, sasvim je neobičan. Zašto velimo neistinske gradine? Ta to je stoljećima bio pravi sre-

dovječni burg, a onda ga Juraj Drašković 1856. obnovi i pregradi onako, kako još i danas stoji na svojoj hridi.

Trakoščan ne počinje, kako mnogi krivo misle, kod svodenog mostića preko Bednje, kojim ulazimo u nekadanje gospodarsko dvorište sa zgradama danas pregrađenima u ugostiteljske objekte. On nije samo gradina, jezerce i šumski park. On je mnogo više. Kompleks Trakoščana počinje na sjeveru, tamo od okuke ceste niže Cvetlina i Jazbinca, pa dalje južno od grada uz cestu i Bednju sve do škole u Plešu. To je ta dolinska linija u dužini od šest kilometara. To su još davno uočili oni, koji su s finim smislom za pejzažno hortikularno oblikovanje uz desnu stranu ceste gojili i njegovali onaj divni zeleni pojas livada, a u njihovoј pozadini zasadili guste i čiste crnogorične sastojine. Kako se povija cesta, tako se i ove neprovidne crnogorične mase sad udaljuju sad bliže cesti da se konačno nadomak gradu nađu uz samu cestu. Citava skala boja od jasno do tamno zelene i ljubičaste u tmastim crnogoričnim dubinama. A s druge strane ceste takoder se pružaju livade, pobrde i prigorje, razdrte stijene i sljeme Ravne gore od Velike pećine, crkvice i dalje na jug. Po sljemenu planine i opet defile, sad gušći sad rjeđi, jela, borova i smreka. Evo, to je to jedinstvo pejzaža, kako ga je stvorila sama priroda i umješna ljudska ruka.

A što se sad desilo i još se uvijek dešava? Na onim divnim livadama sagradili dobri ljudi tri-četiri kuće. Pravi zvizgac po očima. A niže dolje, pred samim ulazom, niknula majestetična prizma, polegla na trbuh, sunča leđa i što joj možeš? To je, naime, novi hotel. Kažu, da će se tu pojaviti i bazen za kupanje! Još ranije, južnije prema Plešu, podignuta je usred livade — pilana. A od drvoreda, koji je nekoć sve od Pleša do gradine oivičio cestu, slabo je što ostalo i nitko se nije prisjetio da ga obnovi. Svakako, ljudi treba da grade kuće, potrebni su ugostiteljski objekti i bazen za kupanje. Da li doista nigdje nije bilo i nema za njih mjesta? Kad bi se u tančine poznavao cijeli okoliš, pravo mjesto bi se lako pronašlo i odredilo. Taman sa sjeverne strane grada izgrađeno je nekoliko kilometara ceste do prve lugarnice u Macelju. Ta cesta je solidno, lijepo i slikovito izvedena, a dodiruje sjeverni krajičak jezera. Vremenom, ona će se produžiti južnim padinama Macelja do sela Macelja u dužini od nekih dvanaest kilometara i povezati Trakoščan sa zagorskrom magistralom Zagreb—Maribor. Tu nadomak jezera, u prostranoj dolini ispod Velike i Male Škrnike, mogu se podići najrazličitiji objekti, dakako u pristojnoj distanci od jezera. Dovoljno je tu sunca, prekrasnih šuma a tu je i nova prometna komunikacija. U blizini je i najljepši šumski pojas cijelog Zagorja — Lepa bukva. A onu veličajnu istočnu trakoščansku fasadu i predvorje valjalo je ostaviti netaknutim, kako je stajalo stoljećima. Rekoh, napisah i — spasih dušu svoju!

Konačno okrenuh leđa hotelu u izgradnji, prečoh mostić i uljezoh u konačiste. Sobarica je naložila peć u kupaonici, valjalo se oprati nakon pret-hodnog trodnevног ravnogorskog planinskog »vraćanja prirodi«. Htjedoh pustiti vodu, ali kada nema ventila. Zovnem sobericu, a ona stručno objašnjava: »Pa imate krpnu na kadi. Stavio dakle krpnu, začepio rupu i voda nije pobjegla. Dakle, može i bez »fintila«, kako bi rekli naši zidari. A jednoć, prije deestak godina, upao ja zimi u konačiste i kao što priliči, naložili mi peć. Ali soba puna dima. Dimovodna cijev upola pregorjela i više dima ostajalo u sobi, nego izlazilo na dimnjak. I opet me posavjetovala soberica, namjestila na

specijalan trakoščanski način pregorjelu cijev i za divno čudo, nije više dimila. A sad evo gorko žalim što su zatvorili konačište, jer je hotel gotov. A kako nisam vlasnik ţiro-računa ne ču ni svraćati u njega, nego ču, neju načkom vremenu uprkos, razapeti i ja svoj čador negdje na livadama, da bude slikovitije.

Odoch na švrljanje oko jezera. U grad nisam ni svraćao, da vidim buzdovane, maćeve, oklope i alabarde. Sve je u njemu u najboljem redu, jer od kada je Trakoščan Trakoščan, nije imao tako valjanog kastelana, da kažem muzejskog kustosa, kao u današnjici. Posjetioci redovno ne vide baš ono najljepše: položaj grada usred šumovitih bregova sa rasčlanjenim i razvedenim jezerom o podnožju, jer ih najjače sam grad privlači. No ne treba gledati pojedinosti, cjelokupni dojam ostaje velik u svako doba, proljećem i jeseni, pa i u zimi. Sad istina, jezero nema providnu i bistru vodu kao Lago di Misurina u Dolomitima ili naše Bohinjsko jezero. Naročito, u vrijeme jakih kiša ono se zamuti. Kad bi se redovito i temeljito čistilo, stanje jezerskog pacijenta bi se vidljivo poboljšalo. Budući da je to naša ljubav — mnogo mu opraštamo. Njegova najveća vrijednost je stalna i velika raznolikost, vijugave obale, sad se širi i suzuje, negdje je u sjeni, negdje u punom suncu. Puteljak vodi okolo naokolo jezera. Samo, tko bi ga znao, zašto su kola natovarena trupcima šetala putićem određenim samo za dvonošće? Zemlja se na mnogo mjeseta odronila u jezero, a ono glomazno podzidavanje obale kod ponesrećenog kupališta bilo bi nepotrebno. I oni masivni stupovi za ogradu? Pravi je misterij zašto su neki mostići truli, pa se jedva njima prolazi. I još su ih popodili crnogoričnim oblicama da što prije i sigurnije istrunu...

Došao sam tako i do drvene ribarske kućice na gornjem i najvećem dijelu jezera. Smještena je ta kućica na sasvim izvanrednom mjestu, sa slobodnim pogledom na jezero. Sa njene verande ne znaš kad je ljepši pogled: izjutra rano kad prvi sunčani traci osvijetle jezero, za podnevne omarine, ili uveče kad sunce zalazi za Macelj (točnije Kamenu goru), pa pozlati cijelu površinu i veličajne jele u pozadini. Momentano, s verande ne vidiš ništa, jer je sve trulo, a mnoge podnice su davno nestale! I zar je doista suđeno ovoj kućici-sojenici da utone i iščezne u nepovrat u jezero?

Prisjetio sam se davnih vremena, kad smo dobivali specijalnu dozvolu da se možemo sedmicu dana nastaniti u ovoj kućici. Dolazili smo subotom, a odlazili druge nedjelje. Sam grof lično, glavom i bradom, izdavao nam je »*Salvus conductus*« (po naški: obećanje nesmetanog prolaza i zaštite), a to u ono vrijeme nije bila mala stvar. Dobili smo i čamac na slobodno raspolaganje, a lugar Maćek, gospodar brda i jezera, susretao nas je s poštovanjem. Dovukli smo mirisnog sijena, pokrili ga gunjevima i spavalо se izvrsno. Snabdijevanje se vršilo na terenu i to uglavnom jezerskom ribom, iako je to bilo najstrože zabranjeno. S nama je uvijek dolazio i ribič Godra, i uveče, kad je pao mrak klizio je naš čamac kao sjen po jezeru. Po trsci i ševeru postavio Godra kriomicе desetak udica, a u svanuće pokupili smo toliko štuka, koliko je bilo udica. Riba se vazdan pržila i pun lonac bio je uvijek pri ruci. Došao tako jednoć Maćek na razgovor, a netko ga upita, da li tko hvata ribu u jezeru. Lugar je samouvjerenog odgovorio: »Dok sam ja tu, taj se nije rodio, da bi i jednu ribu uhvatio«. Da bilo je slavno vozati se po jezeru u sjaju pune mjesecine, ili u svanuće dok se još magla vukla jezerom. A o kupanju, za

toplog podnevnom sunca da se i ne govori. Poznavali smo svaki kutak jezera, svako znatnije drvo okolnih brda, znali za svaki puteljak i šumski izvor.

I — minuše godine, a momka koji je od grofa dobivao salvus conductus raznijela ustaška paklena mašina u Koprivnici, Jožu objesili ustaše u Ludbregu, Godru i brata udarila uspješno kap, peti isčezao u nepovrat, šesti sve zapisuje, jer — sedmog nije nikad ni bilo.

Oprostih se sa sobaricom; govorila je nešto o kadi, samo da nije rekla »naj nikaj ne zameriju«. A nije jedna znala, da su kade bez ventila i slične vesele zgode ispunile zagorskom kronisti cijeli ljudski vijek. Na sedlu vjernog bicikla krenuo sam put Lepoglave.

U Bednji nova dvokatnica i neka tvornica. Biva, sada ljudi ne umiru od gladi kao što je nekoć bivalo. Samo da netko popuni novim stablima one praznine u starom drvoredu tamo, gdje se odvaja cesta u Vrbno. Vrbno! Da samo znate, kakva ljepotica učiteljica je u pradavna vremena učiteljevala u toj selendri.

Ali — ostavimo sentimentalne reminiscencije. Srećom se nije slučio nikakav defekt na biciklu i na vrijeme sam stigao na željezničku stanicu u Lepoglavi.

Prof. Dr MIHAJLO PRAŽIĆ, Zagreb

„Manje poznate ljepote Plitvičkih jezera“

U »našim planinama« izšao je 1863. godine (broj 5-6) članak prof. dra J. Matičnika i doc. dra Z. Pavletića o »Manje poznatim ljepotama nacionalnog parka Plitvička jezera«. Treba pozdraviti i počljeti što više članaka sa sličnom tematikom i iz drugih krajeva. Ipak, s obzirom na neke zaključke koje su autori iznijeli u svom članku, želio bi se na njih osvrnuti.

Autori su članak započeli sa konstatacijom, da je ljudska ruka upropastila ne samo Bijelu rijeku, nego i čitavu njenu dolinu, pa je s tim u vezi dapače dovedeno u opasnost održavanje čitavih Plitvičkih jezera. Autori isto tako primjećuju ljudsku ruku u lošem smislu i kod Crne rijeke, pa i kod potoka Plitvice, te sa zadovoljstvom konstatiraju, da je puteljak uz Rječicu danas već potpuno zapušten i zarašten.

Nacionalni park Plitvička jezera orientiran je na komercijalni turizam, pa je i na Kozjaku i u Plitvičkom Ljeskovcu izgrađen niz komercijalnih ugostiteljskih i inih objekata. Prema tome, u jednom nacionalnom parku, koji je jednim svojim dijelom pretvoren u objekat za komercijalni turizam i koji će se u tom pravcu i dalje izgrađivati, govoriti o tome, da je ljudska ruka potpuno uništila ljepotu Bijele rijeke i ugrozila čitava Plitvička jezera, a ne usporediti to navodno nagrđivanje Bijele rijeke sa svim onim, što je izgrađeno na Kozjaku, a što nema sasvim sigurno nikakve veze sa prvotnom prirodnom ljepotom toga jezera, ne mislim, da je umjesno. Pitanje uništenja prvotne ljepote Bijele rijeke (da ostanem kod te konstatacije naših autora) treba ipak promatrati sa sasvim drugog aspekta.

Citavo područje Krša, pa prema tome i Like, bilo je već u predslavensko doba na visokom stupnju materijalnog uredenja. O minucijsko razrađenim pojmovima imovinskih odnosa, ispasišta i napajališta i danas još postoji na Begovači u Velebitu kao rječit dokaz rimski ugovor uklesan u stijenu. Već tada, pa kroz stoljeća kasnije, glavni problem na Kršu bio je pitanje vode i to ne samo vode za piće i napajanje blaga, nego i vode za mlinove. Vode za mlinove bilo je i ranije, kao i danas na tom

području malo. Iako se stanovništvo Krša bavilo pretežno stočarstvom, ipak je na oskudnim poljima gajilo nešto žitarica, a prirod sa njih mljelo je u vodenim mlinovima.

Područje Like unutar linije: Priboj — Korenica — Bijelo Polje — Udbina — Mekinjar — Bunić — Krbavica — Vrpile — Vrelo — Omoljac — Gornji i Donji Babin Potok, oskudno je na vodi za mlinove. Na Priboru su postojala 3 mlinica, koji su mljeli samo u kasno proljeće kroz par nedjelja i u kasnu jesen kroz par nedjelja. Korenička Matica, ljeti i u ranu jesen oskudna vodom, zajazivana je na nizu mjesta uzduž svoga ne dugog toka, pa su podizani mlinovi, koji su međutim, baš onda, kada su stanovništvo bili najpotrebniji, tj. u kasno ljetu i u ranu jesen, dakle u doba neposredno nakon vršidbe, slabo i polako mljeli. Iste prilike bile su i na Krbavskom polju. Nekoliko mlinova kod Ševerove Pećine podno Pišćače, ljeti je slabo mljelo radi malene vode. Mlinovi u Pišćaču iznad Laudonova gaja preko ljeta i u jesen u opće nisu mljeli, a to isto vrijedilo je i za Babeškin mlinac u Šalamuniću. Sekizov mlin na Jaruzi u Čairima radi malene vode ljeti i u jesen jedva da je i mlio. Iste pa i još gore prilike vladale su i u Krbavici i u Omoljcu i u oba Babina Potoka, pa ču odustati od daljnog detaljnog nizanja. Iz svega toga slijedi činjenica, da je narod iz toga širokog područja morao nakon vršidbe svoje žito, a kasnije i kukuruz voziti na meljavinu onamo, gdje je u to vrijeme bilo dovoljno vode, a to je bilo jedino područje Plitvičkih jezera. Mlinska privreda na Plitvičkim jezerima bila je intenzivno razvijena. Čitav tok Bijele rijeke bio je zagađen i pretvoren u niz bentova, vodenih rezervoara za mlinove. Na Crnoj rijeци nalazilo se nekoliko mlinova bez bentova. Glavni centar mlinarske proizvodnje nalazio se međutim u Plitvičkom Ljeskovcu, ma da je pojedinih mlinova bilo i po samim jezerima, a bilo ih je i na potoku Plitvici. Da je nekada, na području Plitvičkih jezera, morao postojati bujan, ekonomski dobro fundiran život, koji je svoju ekonomsku snagu bazirao po svoj prilici upravo na tim mlinovima, najbolji su dokaz ostatci samostana na Gradini povrh Gradinskog jezerca. Ako je prema tome mlinarstvo na Plitvičkim jezerima za njih karakteristično, ne znam, da li se može govoriti, da zagađivanje toka Bijele rijeke upropastiava njenu ljepotu, a da se kod toga barem ne spomene, kako i zašto je došlo do toga navodnog uništavanja prirodne ljepote Bijele rijeke. Ono, što je problem mlinova u Plitvičkom Ljeskovcu i na Bijeloj rijeci tek u toku ovog stoljeća donekle diskreditiralo, bio je niz vodenih gatera za rezanje grade, koji su instalirani na mjestu nekih mlinova, jer je piljevina odlazila dijelom niz vodu i taložila se po glibovima uzduž Matice u Ljeskovačkom polju, pa i u Prošćanskem jezeru, ma da su vlasnici gatera veći dio piljevine spaljivali. Dok su u Končarevoj Drazi radili mlinovi i dok su bentovi, redovno čišćeni, bili puni vode, Bijela rijeka, okićena sa 5 lijepih jezeraca, tingiranih sasvim drugom i za Plitvička jezera potpuno neobičnom bojom, nije bila ni malo ružna, ne, ona je bila neuporedivo ljepša nego je danas. Danas je mlinarstvo na Plitvičkim jezerima ili propalo ili je na izdisaju. U Drazi Končarevoj ni jedan bent se više ne uzdržava, većina njih je presušila, a i one, koji su još preostali, guta sevar i glib. Ono, što danas odbija autore u Drazi Končarevoj i navodi ih na pogrešne zaključke, jest propadanje nečega, što je kroz stoljeća prelazilo iz generacije u generaciju, a sada nestaje. Živalj, koji se ranije bavio mlinarstvom, sada se adaptira na sasvim drugu formu i način života i privredovanja.

Ja bi zato planinara posavjetovao i uputio, da prođe kroz čitavu Končarevu Dragu, pregleda tok Bijele rijeke, zgarišta i ostatke nekadašnjih mlinova i bentova, neka usred Drage ostavi cestu, svrne u malo selo Končare, uspne se na divne livade iznad sela i krne prema Crnom vrhu, koji se nadvija nad selo. Sa vrha (755 m) pružit će mu se pogled i na Liman i na gornji dio Prošćanskog jezera, na Medvedjak i masiv Plješivice, a to je pogled, koga neće nikada zaboraviti.

Autori su dosta prostora posvetili Crnoj rjeci i njenom izvoru, a nisu prepričili planinaru, da se od izvora koji se uostalom nalazi u podnožju brda Kik (1.084 m) i uspne na njega, jer uspon na Kik i te kako zavređuje malo truda.

U članku uopće nisu spomenuli selo Plitvički Ljeskovac, pa ču ih ja u tome nadopuniti.

Selo Plitvički Ljeskovac je najstarije naselje na Jezerima. Nekada se živalj toga sela bavio pretežno sa mlinarstvom. Najveći dio mlinova nalazio se na brzacima i sastavcima Crne i Bijele rijeke usred samoga sela. Od zadnjega brzaca teče dalje

Matica. U brzace usred sela ulijevao se kratki tok snažnog izvora sv. Nikole. Taj izvor je veoma hladan i narod još i danas samo sa njega uzima vodu za piće. Povrh izvora na ovećem zaravanku bila je ranije crkva sv. Nikole. Za vrijeme rata crkva je spaljena i srušena, a i čitavo selo je spaljeno. Preživjeli narod popravio je kuće i po neke mlinove, koji još nešto malo rade, no koji će uostalom u dogledno vrijeme nestati.

Autori su dosta prostora u članku posvetili i Bijeloj i Crnoj rijeci no kod toga im se potkrala jedna mala greška. Oni kažu: »Mnogo je privlačnija, no manje poznata Crna rijeka, koja se kod Plitvičkih jezera spaja sa Bijelom rijekom u Maticu.« Bijela i Crna rijeka u samom Plitvičkom Ljeskovcu, primivši vodu izvora sv. Nikole spajaju se u Maticu, koja prolazi kroz naplavljeni i gliboviti teren Ljeskovačkog polja i nakon 1 km ulijeva se u Prošćansko jezero.

Autori na žalost nisu planinaru objasnili, zašto se jedna od rijeka zove Crna, a druga Bijela i nisu ga upozorili na osnovne i bitne razlike tih dviju rijeka, koje je narod, ispravno uočivši, imenima razdvojio. Poželjeti je, da netko od planinara — stručnjaka to pitanje, kao i niz sličnih sa područja Plitvičkih jezera detaljnije obradi u »Našim planinama«.

Ja bi planinarima preporučio, da se od Ljeskovca upute cestom prema Limanu i dudu do Sužanjske drage i Sužanjskog potoka, nakon Matice vodom najbogatijeg pritoka Jezerā. Proći uz Sužanjski potok sve do njegova izvora neuporedivo je ljepši planinarski doživljaj od onoga sa Rječice. Od utoka Sužanjskog potoka u Liman počinje staza, koja vodi najprije uz Liman, a onda Prošćansko jezero njegovom zapadnom obalom sve do Labudovca. Nekada, dok Plitvička jezera nisu bila nacionalni park i dok su i pasku na Jezerima i građenje, te održavanje svih staza na Jezerima obavljala tek nekolicina lugara šumarije, ta je staza bila dobro uređena. Danas je ona zapuštena, a na prelazu Limana u Prošćansko jezero već i neprohodna, upravo kao i staza uz Rječicu, koja je poslije rata potpuno napuštena.

Kada planinar stazom pored Prošćanskog jezera izbije na čistinu Labudovca, gdje je do rata bio Janečekov hotel, neka ne propusti obići Ciginovac, najljepše no i najtužnije jezero, jer je to jezero uslijed nesmotrene i nepromišljene regulacije protoka odliva Prošćanskog jezera prije pedesetak godina ostalo bez znatnog dijela vode, pa uslijed toga polako umire. Obići njegove strme, besputne i teško prohodne obale doživljaj je rijetko lijep i na Jezerima jedinstven.

Ako planinar uzmogne ostati na Plitvičkim jezerima koji dan dulje, neka se svakako uspne na Medvedjak (884 m) iznad Kozjaka i neka prode čitav njegov izduljeni greben, jer je pogled sa njega na jezero Kozjak, masiv Plješivice, Mrsinj, čitavu Malu Kapelu, kanjon Korane i dobar dio ličke površine izvanredno lijep i instruktivan. To isto iako u manjoj mjeri vrijedi, da se planinar uspne na nešto nižu Mukinju (720 m) i Cagalj (650 m), koji se izdižu iznad južnog dijela jezera Kozjaka.

Planinar koji ima smisla i interesa da promatra naselja i život naroda u njima neka obide Bigine Poljane, selo Plitvicu, Poljanak, Rastovaču, Zaklopaču, selo Jezerce, selo Kapelu i Priboj, pa neka promatra, kako se život u tim selima naglo i temeljito mijenja.

Na Plitvičkim jezerima ima širim slojevima planinara manje poznatih pa i skrivenih ljepota i zanimljivosti na koje ih treba upozoriti, jer poneke od njih polako, no neke na žalost dosta brzo nestaju.

Moja prva akcija

I dok je žičara polako vukla svoje gondole kroz večernju maglu Staré godine, razmišljao sam o svom prvom dežurstvu, prvom u novoj godini i prvom kada će na rukav staviti žutu traku sa znakom Gorske službe spasavanja.

Najednom se kroz maglu počeo probijati stari dobri mjeesc da za nekoliko trenutaka ostvari nezaboravnu sliku maglenog mora, planinskih kosa i šumovitih proplanaka. Zagreb je ostao negdje dolje u magli sa svojom novogodišnjom iluminacijom, a ovdje je tu iluminaciju čovjek doživljavao bez svjetlećih reklama, girlanda i raznobojnih žarulja, ali sa puno više ljepote i prirodnosti.

Istinsko oduševljenje mojih suputnica prešlo je i na mene. Uz drndanje kabina tiho smo pjevušili staru »velebitašku« pjesmicu: ... za zimskih večeri, kad zvijezdama zastre se sjaj...«. Bili smo sretni što nam je ova stara 1963. na odlasku pružila još jedan lijepi doživljaj.

Slijedećeg jutra na klizavom putu sjeverne Medvednice u mislima sam se vratio na onaj presudni telefonski razgovor s Nedom. Saopćio mi je da sam predložen za pripravnika Gorske službe spasavanja. Bio sam tada vrlo smeten i nisam zapravo znao šta da odgovorim.

— Zašto ja? — pitao sam se tada.

Moram priznati da sam momke iz Gorske službe spasavanja uvijek promatrao s nekim divljenjem, makar sam sa mnogima od njih već niz godina dobar prijatelj. Njihovo prijateljstvo često me je izvlačilo iz raznih neprilika u koje mi mladi često upadamo. Da, prijateljstvo, kako veliko značenje ima ta riječ. Njihova ozbiljnost i osjećaj odgovornosti uvijek su mi bili čvrst oslonac kod rješavanja problema i u društvu i u akcijama na planini.

I sada, pazeći na svaki korak da ne okliznem, predbacivao sam si što ne znam dobro skijati, što nisam vrstan penjač, što... još mnogo primjedbi zbog mojih nedostataka.

Toga jutra krenuo sam s ostalim momcima, sa skijama i čamcem, akijom, prema sportskoj žičari.

Nakon nekoliko sati provedenih na skijaškim stazama »bijelog« i »plavog« spusta vraćao sam se, kao što je običaj, sportskom žičarom prema vrhu. Već izdaleka primjetio sam da akija ne стоји na svom određenom mjestu. Bio je to znak da se nešto desilo.

Gore me dočekao Veljko:

— Momci su otisli. Neka je djevojka ozlijedena — reče. Ostat ćeš samnom.

Skinuo sam skije i ostao pokraj njega. Čekali smo obavijest s donje stanice žičare, da je ozlijedena ukrcana. Zazvonio je telefon. Stigla je vijest, da sa sjedala broj 37. treba prihvati unesrećenu djevojku i prebaciti je u dom.

— Brzo su to obavili — zaključi Veljko gledajući na sat. U sebi sam ponavljaо sva upozorenja vođe dežurstva; kako se moram odnositi prema unesrećenom; koje sve tehničke predradnje moram izvršiti i mnoge druge dužnosti, potrebne da bi akcija bila dobro izvedena.

Sjedalice su lijeno prolazile pokraj mene: 21... 22... 23... Brzo bi se zatim okrenule, da onda prazne nastave svoje stalno kružno putovanje. Ljutili su me komentari onih koji su stizali žičarom. Pričali su o nezgodi kao o nekoj atrakciji. Stiglo je i sjedalo 30... pa 31. Duboko pod nama primjećujem najprije prazno sjedalo i onda djevojku zamotanu kožuhom. Veljko je prešao na drugu stranu i kada je žičara stala, prihvatio je našeg ranjenika. Matija, vođa spasavalačke ekipe, brzo je izdavao komande. Skinuo sam vestu i vjetrovku da zagrnom djevojku, a zatim smo Vlado i ja zajednički namjestili hvataljke na akiju. Kad su Zoran i Veljko smjestili djevojku u spasavalački čamac, prihvatio sam se bočnog osiguranja. Sav taj posao odvijao se u potpunoj tišini, brzo i ozbiljno, a posebno sa puno pažljivosti prema djevojci.

Krenuli smo prema Tomislavovom domu. Zaleđena padina »panjevine« iziskivala je budnu opreznost, da ne dođe do okliznuća sa uskog pješačkog prolaza. Dvojica spasavalaca nastojala su da nastradaloj djevojci bude kako-tako udobno i da, koliko je to moguće, ne osjeti trešnju za vrijeme vožnje. Znali smo da trpi velike bolove. Šutjeli smo. Do ušiju mi je katkada doprlo jedva svladavano stenjanje.

Na opasnijem mjestu posve sam se priljubio uz spasavalački čamac pridržavajući ga. Pogled mi padne na unesrećenu. Jedna velika suza klizila je niz njezin obraz... Steglo me nešto u grlu. Osjetio sam toliku gorčinu u sebi. A onda njeno pitanje posve tiho i prigušeno:

— Što će reći moja mama? Da li јu biti invalid?

Nastojao sam je tješiti. Govorio sam kako će sve biti u redu. Stiskao sam čvrsto usnice poslije svake progovorene riječi. Morao sam izgledati tužnije od nje. To mi je dao na znanje rječiti pogled jednog člana ekipe. Shvatio sam. Na ulasku u šumu, gdje je put manje opasan, potrčao sam da uredim još neke sitnice u ambulanti za prijem akije. Zatim sam se vratio da još pomognem prenesti spasavalački čamac do ambulante, a onda sa praznim čamcem opet otiašao na mjesto pod borovima.

Slažući spasavalačku opremu misli su mi bile uz moju prvu akciju i uz djevojku, koja je možda pred jedan sat vesela i sretna uživala u snježnim padinama, a koja sada putuje prema bolnici. Kako joj je nesretno počela Nova godina! Zamislio sam si njenu majku, prestrašenu i nespokojnu u bijelom hodniku bolnice. Možda je ozljeda i lakše naravi — zaključivao sam — a cijelo vrijeme nisam je pitao koliko je teško ozlijedena. Nisam ni opazio da sam tri remena posve krivo spojio i sada je trebalo početi iz početka. Također nisam ni primjetio da pored mene stoji Pajo. Mirno me promatrao.

— Vidjet ćeš i gore stvari — progovori. — Nema smisla da se uznemiruješ. Možda je to i lakša kontuzija kuka, nego što može ustanoviti naš lječnik.

Kao da je znao o čemu razmišljam, taj moj dobar, dragi Pajo!

Uvečer kad smo sjedili u ugodnom kutu planinarskog doma i pričali, poveo se razgovor o tome kako čovjek u životu otvrđne i što sve dovodi do toga. Nizali su se doživljaji spasavalaca. Oni teški i bolni kada pomoći koliko bila brza kasni i oni drugi koji srce napune zadovoljstvom, jer su uspjeli.

Znao sam da je svim tim pričama svrha da pomognu meni, novome članu u društvu ovih požrtvovnih momaka.

Ali ja još dugo ne јu zaboraviti ono pitanje, unesrećene djevojke, kad sam znojan i umoran pridržavao spasavalački čamac, i onu veliku suzu, koja je polako klizila niz djevojčine obuze.

RADOVAN ČEPELAK, Zagreb

Zaštitimo Veternicu!

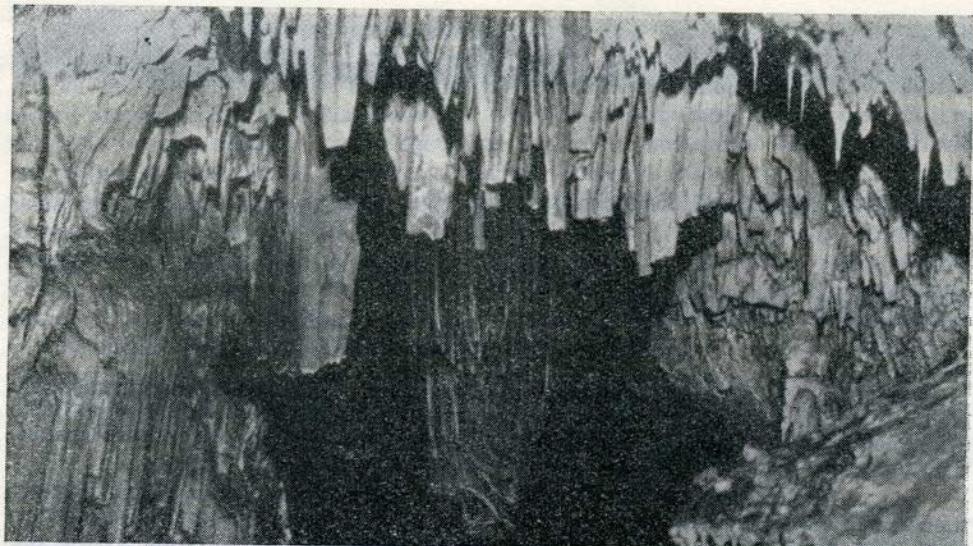
Vternica, špilja poznata velikom broju Zagrepčana, nalazi se na zapadnom dijelu Medvednica. Od njezina otkrića pa sve do današnjih dana izlazili su u štampi, kako u novinama tako i u raznim stručnim časopisima, članci u kojima je na razne načine opisana njena unutrašnjost, značenje i njena vrijednost.

Ovi su članci pobudili veliki interes, te su mnogi Zagrepčani odlučili posjetiti njen podzemlje. Cilj posjeta bio je različit; neki su Veternicu promatrati s naučnog stanovišta, drugi pak htjeli su uživati u njenoj unutrašnjosti, a velika većina išla je u Veternicu samo zbog avantura i raznih podvigova. I baš ti posljednji ostavljali su za sobom pustoš. Lomili su svaku sigu koja im je bila na dohvat ruke, rastjerivali i ubijali šišmiše, te na kraju kao dokaz svoje prisutnosti ostavljali potpisne na stijeni čadavim tragom od svijeće. Oni »napredniji« nosili su sobom uljenu boju ili kojekakva druga sredstva za obilježavanje. Njihove tragove nalazimo u prvom i srednjem dijelu. U posljednjem dijelu Veternica je teško prohodna, pa osim dobro opremljenog speleologa, ostali nisu mogli tako duboko zalaziti. Tako je njena unutrašnjost ostala poštedena. Istina, i u dublju unutrašnjost dolazile su pojedine grupe znatiželjnika, ali to je bilo prilično rijetko.

Zahvaljujući speleolozima, ranije su bila na Veternici postavljena vrata i organizirano stručno vođenje posjetilaca u pratnji speleologa kroz prvi dio špilje. Na ulazu je u odredene dane uvijek bilo dežurnih speleologa. Međutim, vrata su danas srušena, te su u Veternicu opet počeli dolaziti kojekakvi avanturisti i nastavili dalnjim unštavanjem špilje. Veliki broj ovakvih posjeta zabilježen je od 1959. godine pa na dalje. Dogodili su se i razni nepoželjni slučajevi tako, da su speleolozi morali spašavati nedovoljno opremljene posjetioce, koji su ostali u mraku. Jedan neugodan slučaj desio se 31. VIII—1. IX 1962, kada su u Veternici zalutala i ostala u mraku trojica zagrebačkih srednjoškolaca. Tek nakon 26 sati spasili su ih speleolozi. O tome su opširno pisali »Vjesnik«, »Plavi vjesnik« i »Arena«, te su čak donijeli fotografije zalutalih mladića i dali svemu veliki publicitet. Članci su imali svrhu da prikažu nepoželjne posljedice do kojih može doći ako se u Veternicu ide nepripravljen, ali su postigli baš suprotno: od toga dana Veternica je izložena još većem posjetu zagrebačkih srednjoškolaca. Mnogi od njih ulaze posve nepripravljeni za tu akciju, što dokazuju slijedećih nekoliko primjera.

Na 800—850 metara od ulaza srelj smo grupu posjetilaca koja je brojila 9 osoba, a imala je samo jednu karbidnu svjetiliku. Od obuće su imali samo niske cipele, a dvojica su bili bosi. — Na otprilike 550 metara od ulaza srelj smo jednu grupu gimnazijalaca koji su išli samo s jednom baterijom. Na »Kalvariji«, tj. 400 od ulaza, naišli smo na grupu daka osnovne škole s jednom jedinom svijećom, koja je upravo dogorijevala na dlanu jednog mališana. Najviše nereda izazvala je jedna grupa, kada je išla po Veternici sa zapaljenom automobilskom gumom... Od dima i smrada ovakve »svjetiljke« nismo mogli dugo doći k sebi! Ovakvih i sličnih primjera ima prilično mnogo.

Posljednjih pola godine stanje se još više pogoršalo. Sada dolazi u Veternicu sve više dobro opremljenih grupa, a neke imaju i svjetlo na kacigama. Ovo nisu speleolozi niti su članovi planinarskih društava, a od »stručne opreme« imaju užeta, sjekire, čekiće, pile i slično. Tako opremljeni oni prodiru u gotovo najudaljenije

RAZBIJENI STALAKTITI U VETERNICI OKO 500-TOG METRA

dijelove šipije, gdje ostavljaju tragove svoga vandalizma. Od ulaza pa sve do slapa, koji se nalazi pri kraju šipije, nailazimo na polomljene sige, išarane stijene, poluizgorjele papire, prazne kutije od konzervi, razbijene flaše, vrećice od polivinila, izgorjele uloške od baterija, ostatke hrane, jednom riječju: smeće.

Ne samo da oštećuju i onečišćuju šiplu već ovakvi posjetioc ubijaju i rastjejavaju šišmiše. Evo što je jedan ovakav posjetilac pričao: »Uperim snop svjetla u strop pećine, osvjetlim šišmiše, bacim kamen i osam šišmiša pada na zemlju!« Kasnije smo mogli vidjeti rezultate ove akcije: svi šišmiši nisu bili ubijeni, nego su se ranjeni i polomljени krila vukli po podu pokušavajući da polete. To nije usamljen primjer, jer se češće nailazi na mrtve šišmiše.

Popularnost Veternice iz dana u dan sve više raste, jer priče o »Viktorijinim slapovima«, »Limunu« i »Paradajzu« te »Mamutovom prolazu« — kako su ih nazvali ovi posjetioc — sve više zaokuplja maštu srednjoškolaca, pa Veternica dobiva sve nove i nove posjetje. Ovo nije štetno samo za prirodu, već i za učesnike ovakvih pohoda, jer je Veternica opasna i lako se može dogoditi da se netko oklizne i stropošta niz deset metara visoku stijenu ili u koju ponor.

Stoga bi trebalo Veternicu zatvoriti što je prije moguće jakim vratima, koja bi imala duboke temelje i jaku bravu. Samo tako će se moći spasiti priroda i znamenitost Veternice i očuvati za generacije. Ne bude li se tako postupilo, Veternica će postat za par godina obična rupa pod zemljom, koja će ličiti na sve drugo, samo ne na špilju koju je stvorila priroda.

Dr STANISLAV VILMAN, Jesenice

Najčešće greške u dijagnostici i prvoj pomoći kod nesreća u planinama

Referat sa I sastanka liječnika gorske službe spasavanja Jugoslavije

Greške u dijagnostici i pogrešno pružanje prve pomoći su dva različita problema, ali jer jedan drugoga uslovjava, međusobno su povezani. Da bi našim spasavaocima, koji su većinom bez medicinskog obrazovanja, pomogli u njihovom radu, razmotrit ćemo svaki od tih problema zasebno.

A) GREŠKE U DIJAGNOSTICI

Naši spasavaoci kao praktičari najlakše se snalaze kod povreda na ekstremitetima, nešto manje se snalaze kod kraniocerebralnih povreda, dok im je najteže prepoznati unutarnje ozljede i bolesti unutarnjih organa. Uspjeh im najčešće ometa želja da što hitnije pruže prvu pomoć, zbog čega zanemare anamnezu. Osim toga bolesnik je često ekscitiran i spasavaoci i nehotice padaju pod utjecaj nemirnog i psihički labilnog ranjenika.

Spasavalac bez medicinskog obrazovanja može bez teškoća dijagnosticirati samo povrede koje vidi prostim okom, npr. evidentni, komplikirani prijelom, zatim sve otvorene povrede, naročito na ekstremitetima. Nešto je teža situacija kod povreda glave. Tu ima laka povreda koje daju dramatsku sliku (npr. rana na glavi) i teških, gdje je svijest očuvana, pa spasavalac ni ne pomišlja na najozbiljnije.

Spasavaocu je najteže uočiti one skrivene simptome, koji ukazuju na unutarnju povodu. Najčešća greška spasavaoca u takvim slučajevima je u tome, što on uvek traga za vidljivim povredama, a nije sposoban tragati za drugim podacima, koje može dati npr. puls, disanje, zjenice, trbušna stijenka itd. Ranu dijagnozu unutarnjih povreda može omogućiti samo traganje za ranim simptomima i njihova sinteza. Istina je da se u takovim prilikama kojiput teško snalazi i stručnjak, a naši spa-savaoci moraju se boriti često još i s teškim terenskim i vremenskim uslovima. Ipak bit će potrebno, da našim spasavaocima damo što više znanja u pravcu otkri-vanja ranih simptoma unutrašnjih bolesti i ozljeda. Naprimjer, kod šarolike kliničke slike zatvorene povrede trbušne šupljine, koja se mijenja iz sata u sat, nekad će bezazleno povraćanje biti prvi i alarmantni znak ozbiljne abdominalne lezije.

B) GREŠKE U PRUŽANJU PRVE POMOĆI

1. Prilaženje ranjeniku je često, bilo na vježbama, bilo u stvarnoj akciji, nepravilno. Težište postupka većine spasavalaca je na efektnom manipulativnom postupku s ranjenikom, kod čega se skoro sasvim zanemaruje anamneza, ispitivanje o načinu, mehanizmu i vremenu kad je nastupila povreda. Time se lišava jednog od najvaž-nijih faktora, koji je potreban za ispravni postupak.

2. Žurba. Naši spasavaoci često suviše žure u pružanju pomoći, kao da ih na to tjeru neka viša sila. Takav postupak ispravan je jedino u opasnosti odronjavanja stijena, rušenja, približavanja mraka i sl. Spasavaoci bi trebali naučiti da je žurba često skopčana sa teškim greškama.

3. Zanemarivanje općeg stanja ranjenika. Premalo se posvećuje pažnje pitanju pregrijavanja i ohladivanja naših ranjenika. Često se previdi smetnja u cirkulaciji krvi, naročito u donjim ekstremitetima, koji su stješnjeni obućom, a isto tako se ne misli na popuštanje odjeće na mjestima gdje stješnjava ozlijedenoga.

4. Pitanje immobilizacije. U immobilizaciji naši spasavaoci su dosta dobro upućeni. Tu su najčešće greške u preopsežnoj ili premaloj immobilizaciji. Ponekad se događa da se immobilizaciji uopće ne pristupi. Česta greška je neobložena Kramerova udlaga, polaganje udlage na golu kožu, preduge udlage, labavo fiksiranje udlage. Zavoji su ponekad tako stisnuti da dode do cijanoze ekstremiteta, kojiput su pak prelabavi, tako da spadnu, a nekad se stavljuju preko kaputa ili čak bunde. Pogrešno je immobilizirati ekstremitet kad je jasno da nema prijeloma. Dogada se da takovog »ranjenika« donesu u bolnicu sa 5–6 udlaga, a nakon pregleda odlazi kući sam, pješice i bez bolova. Uzrok je često u negativnom utjecaju psihički labilnog ranjenika, koji svojom ekscitacijom impresionira spasavaoce.

5. Transport. U pogledu transporta jedna od grešaka je inverzija reda hitnosti: laki, ali uzbudeni ranjenici prenose se hitno kao da su teški, a neki teški (npr. frakturna lubanje) čak dodu i pješice do bolnice. Transportiranje »pod svaku cijenu« zna dovesti do grubosti. Uzrok mu je najčešće u vanjskim faktorima: približavanje oluje, opasnost od lavina i odrona, izmorenost spasavalaca, blizina noći, gromovi itd. Daljnji problem je loša tehnička oprema ekipa, zatim prevoženje grubom zapregom umjesto sanitetskim kolima. Ponekad ranjeniku šodi i loša taktika kretanja po terenu, naročito ranjeniku s unutrašnjim povredama.

6. Neznanje ili neuvježbanost često ima loših, pa i smrtnih posljedica. Npr. trenutna smrt od embolije kod neimobilizirane frakture femura. Mnogo se griješi s Esmarch-ovim zavojem, koji je više štetan nego koristan. Kod krvarenja često se odmah posize za posljednjim sredstvom, Esmarchom, umjesto da se rukom pritisne žila koja krvari. Cingulum, ta tako jednostavna, efektna i često spasonosna imobilizacija grudnog koša, često se uopće ne upotrebí ili završava negdje ispod pazuha ili oko trbuha. Na ranama nekad se nade čitav paket zavoja. A kad se zavoji skinu, nade se posve neznačajna rana. Kao da su zavoji besplatni! O tome što se sve stavlja na rane i opekatine dalo bi se mnogo govoriti. Česta greška je da se ranjeniku koji povraća daju napici, pa čak i takovom koji je u nesvijesti. Malo spasavaoca zna praktički primijeniti metodu umjetnog disanja »usta na usta«. I tako dalje.

Na kraju treba naglasiti tri činjenice:

Treba stalno učiti, a gradivo koje je proučeno često ponavljati.

Treba težiti da naši spasavaoci steknu što više medicinskog obrazovanja, da postanu u neku ruku zamjenici liječnika. Ako ne svi u ekipu, onda barem jedan.

Ekipa koja treba da zbrine teškog ranjenika ili bolesnika, treba u svom sastavu imati liječnika koji je verziran u traumatologiji.

„Planinski vestnik“ 1962.

Glasilo Planinske zveze Slovenije, 62. godište, broj 1–12, 600 stranica, formata 8⁰, Ljubljana 1962. godine. Na slovenskom jeziku. Urednik Tine Orel. Uprava: Ljubljana, Dvoržakova 9. Godišnja preplata 900 dinara.

Planinski vestnik je i u 1962. godini izlazio u duhu ranijih tradicija i nije iznevjerio nade svojih čitalaca. Naročito su mogli biti zadovoljni preplatnici, jer je časopis izlazio redovno i vrlo tačno i već u prvim danima svakog mjeseca list je bio u rukama čitalaca. Za svega 900 dinara godišnje planinari su dobili u ruke obilni planinarski literarni materijal prvorazredne kvalitete — dvanaest brojeva sa ukupno 600 stranica. Grafička kvaliteta u stalnom je porastu: papir je sve bolji a tisku nema prigovora. Slike na naslovnim stranicama uvijek su reprezentativne, a u ovom godištu su planinare iz naše republike ugodno iznenadile slike na naslovnim stranicama 6. i 11. broja sa motivima iz Gorskog Kotara zagrebačkog alpiniste Zlatka Smerkea.

U nekim brojevima redakcija je kao i u prošlim godištima čitaocima predila posebno veselje fotografskim prilozima na papiru za umjetni tisk sa reprodukcijama koje su odreda vrhunske kvalitete. I kad na kraju godišta pročitamo podatak, da Planinski vestnik ima preko 5.000 preplatnika, ne možemo drugo nego priznati, da su slovenski planinari uspjeli u svojoj republici planinarstvu osigurati mjesto koje npr. u Hrvatskoj nažalost zauzimaju tako jalovi sportovi (s gledišta masovne fizičke kulture) kao što je nogomet. Razlog takovoj afirmaciji ne treba tražiti samo u blizini Alpa i ljepoti njihove prirode — Poljaci su npr. vrsti alpinisti, premda imaju samo Tatre — nego u činjenici da je smisao za planinarstvo u Sloveniji postao nacionalna osobina. Ljepotu i korist planinarstva tamo jednako shvaćaju rukovodioci na najvišim položajima kao i stanovnici nekog mjesta koje čak nema ni planina u svojoj okolini.

Listajući stranicę Planinskog vestnika stalno osjećamo kako između svih redaka izbjiga patriotska ljubav prema planinama — naravno, prema slovenskim planinama — kod čega jedva po koja mrvica otpadne na planine ostalog svijeta. Poneki tračak kozmopolitizma nade se tek tu i tamo kod pojedinih alpinista-penjača (Sandi Blažina: Naši ciljevi u Andama, Metod Humer: Po direktnoj na Aiguille Verte, Marjan Lipovšek: Gesäuse i U austrijskim Alpama, Vanč Potrč: Od Rile do Stare planine, Branko Pretnar: Prečenje šamoniških igala, Pavel Šimenc: Aiguille de Blaitière i Marko Voljč: Aiguille Verte).

Za planine u ostalim republikama naše zemlje pokazali su nešto interesa tek najmlađi saradnici (Mira Ivanjšek: Bili smo na Kozari, Miha Potočnik

mladi: Bobotov kuk) ili je potražena suradnja planinara izvan Slovenije (Petar Lučić-Roki: Alpinizam u Hrvatskoj poslije oslobođenja, i dva članka o Prokletijama Mirka Markovića).

Najveći dio članaka u ovom godištu — isto kao i ranije — posvećen je raznim planinama i vrhovima Slovenije. Radi se većinom o takvim planinama koje su već mnogo puta bile tema napisa u Planinskom vestniku (Prisojnik, Mangrt, Komna, Montaž, Kredarica, Velo Polje, Trenta, Triglav, Kočna, Kopitnik, Kalška gora, Kanjavec, Jalovec, Planjava, Vršič, Grintavec, Stol itd.), tako da bi samo za nabranjanje članaka trebalo dosta prostora. Ipak, treba priznati, da se sve to čita s užitkom, da je gotovo svaki autor video i doživio nešto nova i da je teško ustvrditi da je bilo koji od tih napisa promašen.

Nije nam moguće da se osvrnemo na svih stotinu članaka, koliko ih otprilike sadrži ovo godište. Ipak, prolistat ćemo redom broj za brojem i spomenuti neke napise koji se ističu originalnom temom ili stručnim sadržajem. U članku »Grintavci u likovnoj umjetnosti 19. stoljeća« France Zupan je dokumentirano i s lijepim reprodukcijama prikazao likovno stvaranje Antona Karingera vezano uz Kamniške Alpe. Dr Vladimir Škerlak je nastavio sa svojom »Zgodovinom alpinističkog kluba Skala« iz prošlog godišta i završio je sa trećim nastavkom u ovom godištu. Ta kronika koja je već u početku uzbudila duhove radi navodno odviše subjektivnih gledanja, našla je u ovom godištu kritičkih odražaja u nekoliko napisa, od kojih se jedan ističe priličnom oštrinom.

Ing. Stane Jurca u članku »Osiguravanje u alpinistici« daje praktičke savjete i teoretsko obrazloženje u vezi s padom u navezu. Za speleologe će u ovom godištu biti od interesa bogato ilustrirani članak »Ivačičeva jama pod Kredaricom«. Vrijedan je spomena i prilog dra Miha Potočnika »Uz 50-godišnjicu slovenske Gorske reševalne službe« sa prikazom prošlosti i dostignuća ove humane organizacije. Vrlo je zanimljiv zbog historijskog aspekta članak »Komna« ing. Stanka Dimnika. U ovom godištu ističu se još brojem priloga ili literarnom i stručnom kvalitetom ing. dr France Avčin, Pavel Kunaver, Ciril Praček, Boris Režek, Miran Marussig itd. Uredniku Tinu Orelu treba odati priznanje na uspješnom radu, a posebno naglasiti golemi trud koji ulaže naročito u stalnu rubriku »Razgled po svijetu«. Kao ilustracija obimnog posla koji leži na njegovim leđima neka posluži podatak iz »Uredničkih zapisa« iz kojeg se vidi da je urednik u posljednje tri godine korespondirao s 244 suradnika i otpremio 2.836 pisama.

Ako bi na kraju ovog kratkog prikaza uzeli slobodu da slikovito prikažemo rezultat 62 do sada izašlih godišta Planinskog vestnika, mogli bi slobodno reći: 30.000 štampnih stranica predstavlja čitavu enciklopediju o slovenskim planinama i slovenskom planinarstvu — enciklopediju koja po obujmu jedva ima premca u svijetu a koja je tek sada u punom stvaralačkom zamahu.

Dr Željko Poljak

PROGRAM PROSLAVE 90-GODIŠNICE PLANINARSTVA U HRVATSKOJ

Program za proslavu 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj, što ga je prihvatio Izvršni odbor Planinarskog saveza Hrvatske, jeste raznolik, jer je obuhvatio terenske akcije, propagandne i manifestacione priredbe, te druge djelatnosti. Zbog toga je program podijeljen u tri grupe:

A) Terenske akcije

1. U mjesecu svibnju (oko 25. svibnja) organizirat će se zajednički izlet predstavnika svih republičkih planinarskih saveza, članova i rukovodilaca planinarskih društava iz Hrvatske na Klek kraj Ougulina. Ovaj zajednički izlet većeg broja planinara na Klek treba da manifestira uspomenu na ideju osnivanja planinarske organizacije u Hrvatskoj, koja je vezana za Klek.

2. Dne 4. i 5. srpnja održat će se na Sjevernom Velebitu ispod Zavižana Slet planinara Jugoslavije.

3. Za vrijeme održavanja Sleta bit će organizirano i prvenstvo Jugoslavije u orientacionom takmičenju.

4. Prilikom održavanja Sleta bit će otvoren »Jubilarni planinarski put duž Velebita«.

5. Međunarodni susret planinara omladinaca u organizaciji Planinarskog saveza Jugoslavije koji treba započeti za vrijeme Sleta na Velebitu, a završiti na Tjentištu ili obrnuto, tj. započeti na Tjentištu, a završiti na Sletu na Velebitu.

6. Tokom mjeseca kolovoza grupa alpinista iz Hrvatske trebala bi učestvovati u jednoj ekspediciji u visoke planine Sovjetskog Saveza.

7. U Samoborskom gorju održat će se »Smotra planinarskog podmladka Jugoslavije«, i to krajem školske godine u mjesecu lipnju ili početkom iduće školske godine u mjesecu rujnu.

B) Manifestacione i propagandne priredbe

1. Uoči organiziranja izleta na Klek u mjesecu svibnju, predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske drug Večeslav Holjevac upoznat će putem radija i televizije sve gradane, a posebno planinare, o jubileju planinarstva u Hrvatskoj.

2. U vrijeme izleta na Klek, u domu na Kleku bit će otvorena spomen-izložba planinarstva u Hrvatskoj.

3. U najmanje 15 većih planinarskih centara treba organizirati svečane akademije sa planinarskim predavanjima. Ova predavanja održali bi predavači iz aktiva predavača Planinarskog saveza Hrvatske.

4. U zajednici sa RT Zagreb priredila bi se jedna javna emisija »Mikrofon je vaš« posvećena planinarstvu.

5. Organizirati u zajednici sa Planinarskim društvom sveučilišta »Velebit« i sektorom za društvenu djelatnost Studentskog centra u Zagrebu priredbu »Petkom u 8« posvećenu planinarstvu.

6. U mjesecu studenom ili prosincu organizirati centralne planinarske izložbe u Zagrebu.

7. Uoči otvorenja izložbe održala bi se svečana akademija Planinarskog saveza Hrvatske sa kulturno-zabavnim programom.

C) Izdavačka djelatnost i drugo

1. Štampanje najmanje četiri broja »Biltena«.

2. Štampanje jedinstvenog plakata posvećenog 90-godišnjici planinarstva. Plakat treba biti štampan do polovice mjeseca svibnja.

3. Štampanje vodiča po Velebitu u džepnom formatu. Vodič treba izaći iz štampe prije održavanja Sleta.

4. Štampanje edicije »90-godišnjica planinarstva«, koja bi bila prilog fotomonografiji »Planine Jugoslavije«, koju izdaje izdavačko poduzeće »Mladost« iz Zagreba.

5. Izrada »Sletske spomen-značke«.

6. Izдавanje spomen-kuverte sa prigodnim poštanskim žigom u vrijeme održavanja Sleta.

7. Završiti postojeći film u bojama, koji je snimljen o Velebitu.

KORISNA AKCIJA PD »KAMENJAK«

Planinarsko društvo »Kamenjak« iz Rijeke pokrenulo je korisnu akciju za planinarske domove. Članovi i rukovodnici ovog društva započeli su sakupljati priloge za planinarske domove i to putem blokova koje je još u 1952. godini Savez stampao za tu svrhu.

Općenito ova njihova akcija zaslužuje veliko priznanje, a posebno ona dobiva na vrijednosti ako se uzme u obzir da to društvo nema svoj planinarski dom, nego sakuplja sredstva za jedan od pasivnih planinarskih domova. Društvu je, naime, namjera sakupljena sredstva namijeniti planinarskom domu na Kleku kome su ta sredstva itekako potrebna.

Preporučamo ovu akciju planinarskog društva »Kamenjak« i želimo da se akciji priključe i druga planinarska društva i to naročito ona koja ne vode posebnu brigu o nekom planinarskom objektu.

PLANINARSKE ORGANIZACIJE U HRVATSKOJ

P. D.	Mjesto	1962.	1963.
1. Biologora — Bjelovar		553	720
2. Željez. Gora — Cakovec		120	60
3. Petrov Vrh — Daruvar		150	250
4. Delnice — Delnice		—	3
5. Promina — Driňš		—	21
6. Stubičan — D. Stubica		94	112
7. Dubrovnik — Dubrovnik		160	—
8. Visočica — Gospic		350	303
9. Ivančica — Ivanec		238	290
10. Jastrebarsko — Jaska		455	454
11. Dubovac — Karlovac		291	306
12. Kozjak — S. Sućurac		311	450
13. Cesargrad — Klanjec		76	90
14. Strahinjščica — Krapina		154	160
15. Kalnik — Križevci		200	150
16. Klek — Ogulin		57	91
17. Opatija — Opatija		230	152
18. Jankovac — Osijek		500	575
19. Orahovica — Orahovica		124	180
20. Susedgrad — Podsused		165	123
21. Kuna Gora — Pregrada		30	40
22. Snježnik — Rijeka		111	33
23. Platak — Rijeka		672	671
24. Japetić — Samobor		385	460
25. Lipa — Sesvete		100	114
26. Sisak — Sisak		33	30
27. Zavižan — Senj		132	120
28. Dilj — Sl. Brod		227	260
29. Sokolovac — Sl. Požega		517	450
30. Ris — Stenjevec		235	209
31. Mosor — Split		640	531
32. Ravnica Gora — Varaždin		500	601
33. Papuk — Virovitica		100	100
34. Cepin — Vrapče		114	110
35. Nik — Zagreb		50	47
36. Sutjeska — Zagreb		434	421
37. Grafičar — Zagreb		500	407
38. Runolist — Zagreb		465	505
39. Troglav — Zagreb		252	215
40. Risnjak — Zagreb		340	325
41. Sljeme — Zagreb		687	790
42. Velebit — Zagreb		1177	1144
43. Zagreb — Zagreb		3478	3704

P. D.	Mjesto	1962.	1963.
44. Zanatlija — Zagreb		764	705
45. Željezničar — Zagreb		1503	1689
46. Kontakt — Zagreb		106	149
47. Jelengrad — Kutina —		—	20
48. Rajinac — Krasno		84	—
49. Priroda — Zagreb		274	246
50. R. Benčić — Rijeka		30	20
51. Dinara — Knin		35	—
52. Torpedo — Rijeka		162	200
53. Psunj — Pakrac		338	450
54. Strmac — N. Gradiška		70	60
55. Milengrad — Budinščina		40	40
56. R. Končar — Zagreb		490	345
57. Učka — Rijeka		129	110
58. Split — Split		521	377
59. Kamenjak — Rijeka		143	234
60. Prij. prirode — Zagreb		141	189
61. Badanj — Medak		—	50
62. M. Plotnikov — Samobor		131	140
63. Marjan — Split		130	95
64. Paklenica — Zadar		295	—
65. Svilaja — Sinj		65	—
66. Krndija — Našice		59	—
67. Grebengrad — N. Marof		165	—
SVEUKUPNO		20484	21485

MEMORIJALNA IZLOŽBA U SPOMEN prof. dra JOSIPA POLJAKA

U prostorijama Geološko-paleonotološkog muzeja u Zagrebu otvorena je 15. studenoga 1963. godine memorijalna izložba u spomen profesora dr Josipa Poljaka, nedavno preminulog direktora istog zavoda i zasluznog naučnog i planinarskog radnika. Na otvorenju izložbe sakupio se veći broj uzvanika i štovatelja pokojnog prof. Poljaka, kojom prilikom je sadašnji direktor muzeja prof. Crnolatac u kraćem govoru prikazao lik prof. Poljaka kao svestrano aktivnog prirodoslovca i društvenog radnika. Iza toga su prisutni sa pažnjom razgledali izložbene eksponate.

Na izložbi je prikazan rad prof. Poljaka kao geologa. Tu smo vidjeli njegove brojne naučne radove, geološke karte, bilješke i štampane publikacije. Među stručno-popularnim radovima uspješno je prikazan i lik prof. Poljaka kao planinara i speleologa. Na posebnom mjestu bili su izloženi važniji planinarski radovi i fotografije iz kojih se moglo najbolje razabratati sa koliko je ljubavi i umjeća pokojni prof. Poljak radio na upoznavanju naših Dinarskih planina, a napose na Velebitu. Znatan interes prisutnih pobudila je izložena korespondencija sa drmom Simonovićem, prisnim prijateljem i suputnikom dr Poljaka. Gleđajući ovu izložbu u cjelini, moramo se

doista diviti jednom ustrajnom i veoma marljivom životu, koji je iza sebe ostavio trajna djela. Na ovoj izložbi vidjeli smo životni opus našeg istaknutog naučnog i planinarskog veterana i ujedno osjetili zahvalnost generacije kojoj je pok. prof. Ptoljak ostavio djela, koja njegovu ime čine besmrtnim.

M. Marković

SOVJETSKI ALPINISTA NA DNU VULKANA

Sovjetski alpinista Genrikh Štajnberg proveo je sam četiri sata na dnu kratera aktivnog vulkana Avači na Kamčatki. Ovaj jedinstveni podvig izvršen je početkom ove godine u okviru programa koji ima za cilj omogućavanje operativnog praćenja aktivnosti vulkana Avači. Posljednja velika erupcija ovog vulkana dogodila se 1945. godine i otada se njegov krater smatrao nepristupačnim.

U ekspediciji je sudjelovala i grupa alpinista i minera, koji su prethodnim miniranjem olakšali silaženje na dno kratera. Specijalno opremljen za ovaj potrat i sa aparatom za kisik, Štajnberg je sam pošao na dno, odvezao se na dubini od 200 metara od čeličnog užeta i počeo da se spušta ka samom dnu kratera čija je temperatura iznosila 100—120 stupnjeva. Na dnu je otkrio velik broj mesta, gdje su iz raspoloženog tla izbijali snažni mlazovi plinova i gdje je temperatura dosizala i do 770 stupnjeva.

Poslije izvršenog programa on se uz velike napore popeo na površinu i donio dragocijenih naučnih podataka. Interesantno je da je već slijedećeg dana Štajnberg ponovio svoj podvig.

O BRDSKOME KONJU

Brdski konj koji je rasprostranjen po planinskim predjelima Jugoslavije, najznačajnija je rasa ovih životinja na domaćem tlu. Istovremeno je to rasa najbliža praprecima konja — tzv. tarpanu, uz izvjesnu mješavinu krvi arapskog konja. Niskog je rasta, kratkog, zdepastog tijela i krupne glave s četvrtastim čelom. Brdski konj ima noge relativno visoke, jakih cjevanica s malim ali izvanredno čvrstim kopitima. Jedna crna pruga koja se pruža duž leda čini ga sličnim njegovu pretekstu.

Od ostalih domaćih rasa, brdski konj se odlikuje sigurnim korakom, koji ga ne

izdaje ni po vrlo strmim planinskim vrletima. Isto tako sigurno ide i nizbrdo, pa i po klizavom i strmom terenu. Čak i pod teškim tovarom brdski konj može proći stazom gdje bi se samo koza usudila koračnuti.

Jedna od najvažnijih osobina brdskog konja je izdržljivost: on je u mogućnosti, da stazu od 50 kilometara s usponima pri jede s prosječnom brzinom od 15 kilometara na sat. Zbog toga ga planinari, koji imaju mnogo pretljege, a pogotovo mještani udaljenih planinskih krajeva, najradije upotrebljavaju kao svog pomagača.

SUTJESKA KAMAČNIK KOD VRBOVSKOG

Planinari uvijek rado uživaju u prirodnim ljepotama koje su ranije bile nepoznate. Jedan od takovih predjela prirode je stjenovita sutjeska potoka Kamačnik, koji nedaleko Vrbovskog u Gorskem kotaru utječe u rijeku Dobru. Staza koja vodi u stjenovit prodrod djelomično je usječena u stijene ili vodi uzdužnim mostom nad samim brzacima potoka. Osim divljih stijena, koje su se nad koritom potoka mjestimično približile na dohvatzuke, posjetioce će razveseliti brojne pastrve. Do izvora Kamačnika, koji je okružen visokim stijenama, potrebno je proći stazom koja je dugačka oko tri kilometra. Izlazna tačka za Kamačnik je željeznička stanica Vrbovsko na pruzi Zagreb—Rijeka, gdje se mogu dobiti sve potrebne upute.

OPSKRBNIKI PLANINARSKIH DOMOVA NA IZLETU

PD «Ljubljana-Matica» organiziralo je nakon glavne ljetne sezone posebni izlet za opskrbnike svojih planinarskih domova autobusom kroz Hrvatsko primorje i Gorski kotar i to kao nagradu za revno obavljenu službu u njihovim planinarskim objektima. Izletu je prisustvovalo 35 osoba, opskrbnika i pomoćnog osoblja, koji su na putu imali prilike upoznati planine i neke planinarske objekte u kraju kojim su prolazili.

GRS SLOVENIJE NABAVLJA HELIKOPTER

Gorska reševalna služba Slovenije odlučila je da nabavi helikopter radi boljeg vršenja svojih zadataka u planinama. Iskustvo je pokazalo da je teško i zamisliti brzo i uspješno spasavanje u Alpama bez

helikoptera. To se je posebno pokazalo prošle sezone. Helikopter će se moći upotrebjavati i za opskrbljivanje planinarskih kuća, pogotovu zimi.

RASTANAK S PLANINAMA

Planinar se teško rastaje s planinama, osobito kad je posrijedi bolest. Takva je sudbina zadesila voletnog i zasluznog planinara Antu Grimanija, dugogodišnjeg predsjednika planinarskog kluba »Split«, sekcije radničkog sportskog društva splitskog brodogradilišta. Bio je neumoran i žustar radnik na svim pravcima planinarske djelatnosti. Počeo je planinariti prije 35 godina po planinama oko Sarajeva da bi nastavio svoj plodan rad u Splitu. Bio je jedan od pokretača osnivanja Savjeta planinara Dalmacije, sada Saveza planinara kotara Split. Njegova je zamisao izgradnja skloništa »Vickov stup« na vrhu Morsora. Stalnu je pažnju posvećivao planinarskoj omladini i pionirima. Prošao je mnogim planinskim stazama Jugoslavije i stekao široki kruž prijatelja među planinarama. Nosilac je zlatne značke Planinarskog saveza Jugoslavije, a nagrađen je i zlatnom plaketom SOFK kotara Split. Opraštajući se s planinama posjetio je prošlog studenoga Veliki Dol u Samoborskom gorju prilikom otvaranja nove planinarske kuće, znajući da će se tu sastati s velikim brojem svojih planinarskih drugova iz Hrvatske i Slovenije da se i s njima oprost. Živog i voletnog duha oprostio se s planinama, ali će i unaprijed svojim iskuštvom služiti planinarskoj omladini i napretku planinarstva u krugu velikog radnog kolektiva splitskog brodogradilišta.

MOSTARSKI PLANINARI I PRENJ

Planina Prenj postala je najprivlačnija tačka mostarskih planinara otkako su dobrovoljnim radom članova PD »Prenj« preudešene i dovršene planinarske kuće na Ruištu, Bijelim Vodama i Jezercu. U ovim kućama ima oko 150 ležaja, pa je samo u kući na Ruištu prošle godine noćilo oko 1300 planinara. Nadamo se da će se napredak planinarstva u glavnom gradu Hercegovine uskoro odraziti i na broju pretplatnika za »Naše planine«, jer je taj broj dosada iznosio — svega dva preplatnika.

»JAHORINA« U SARAJEVU IZDAJE BILTEN

PD »Jahorina« u Sarajevu počelo je izdavati dobro opremljeni bilten u kojem

donosi članke s opisom pojedinih bosanskih planina i događajima na njima, te pojedinosti o društvenom radu i planovima. Do sada su izašla dva ukusno opremljena broja, svaki na po trideset stranica.

ZASAVSKA PLANINARSKA TRANSVERZALA

Zasavska planinarska transverzala obuhvaća 14 planinarskih domova, kuću i skloništa. Postoji namjera da se u transverzalu uključi i Dom na Vrhima. Spomen-značku transverzale primilo je do sada 360 planinara, dok je kontrolnih knjižica izdano oko 1600.

NOVA KUĆA U SAMOBORSKOM GORJU

Prigodom proslave 40-godišnjice osnivanja PD »Japetić« iz Samobora svečano je otvorio u studenom prošle godine svoju novu planinarsku kuću na Velikom Dolu u Samoborskom gorju. Tom prilikom sakupilo se kod nove kuće više od tri stotine planinara s delegatima iz dvadesetak društava iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine. U novoj kući, koja će ove godine biti proširena na kat, uređen je vidi-kovac s lijepim pogledom na Lipovačku dolinu i okolne bregove. Uzorna organizacija proslave otvorenja i dobrovoljnji rad članova oko izgradnje doma treba da posluži kao dobar primjer ostalim planinarskim organizacijama.

NOVE ŽIČARE U SLOVENIJI

Na Pohorju i Krvavcu grade se još dvije žičare koje će se s tehničke strane razlikovati od dosad izgrađenih. Nove žičare na Vogel i na Veliku planinu grade se na tzv. njihajućem sistemu s kabinama, koje će moći primiti 25—30 putnika. Od posebne važnosti bit će žičara na Veliku planinu koja je najveći rekreacioni alpski centar kod nas s kapacitetom od tri tisuće ležaja. Računa se da će ove godine žičare u Sloveniji moći prevesti oko milijun izletnika i planinara na visine iznad 1000 metara.

ZAVRŠENO SUĐENJE PRVANOVIĆU

Dne 17. prosinca 1963. nakon suđenja koje je trajalo osam dana, vijeće petorice okružnog suda u Sarajevu izreklo je presudu Miodragu Prvanoviću, mašinskom tehničaru iz Zemuna, rođenom 4. listopada 1931. godine u Zagrebu. Protiv Prvanovića

bila je podignuta optužnica, koja ga je teretila za teško djelo protiv opće sigurnosti, o čemu smo donijeli opširan izvještaj u prvom broju našeg časopisa prošle godine. Sud je stao na stanovište da Prvanović nije bio voda grupe, da je uzrok tragedije rezultat stihije i da Prvanović nije počinio krivično djelo. Odmah nakon izricanja ove presude Prvanović je pušten iz istražnog zatvora, u kome se nalazio od 24. lipnja prošle godine. Poslije toga u sudnici je došlo do nemilih scena. Dok je jedan dio publike aplauzom dočekao skidanje krivične odgovornosti s Prvanovića, dотle je drugi dio odluku dočekao s negodovanjem. Raspravljanje se je nastavilo u hodnicima Okružnog suda. Roditelji poginulih dječaka, koji su postavili odšteti zahtjev, upućeni su na gradansku parnicu. Sudenje je zadobilo velik publicitet i sva dnevna štampa donosila je opširne izvještaje. Danas je jasno da na Prvanoviću nema krivične odgovornosti, no mnogi zastupaju mišljenje da on kao najstariji i najiskusniji član ekipe snosi veliku moralnu odgovornost, a to tim više, što je već jednom doživio teško nevrijeme na Bjelašnici, i što je jedini imao i neke formalne planinarske kvalifikacije stečene u okviru planinarske organizacije. Osim toga zamjerava mu se što se kratko vrijeme iza smrti svojih sedam mlađih drugova oženio. Iz svega toga treba izvući zaključak, da svaki zimski pohod u visoku planinu treba shvatiti s najvećom ozbilnjicom i da svaki član ekipe koji raspolaže izvjesnim iskustvom snosi i razmijerni dio moralne odgovornosti.

ČETRDESET GODINA PLANINARSTVA U VOJVODINI

Ove godine vojvodanski planinari slave značajni jubilej, 40-godišnjicu svoje organizacije. Centralna proslava održat će se početkom listopada na Testeri pod Fruškom gorom, kada će biti organiziran i slet planinara Vojvodine. Danas planinarsko-smučarska organizacija u Vojvodini obuhvaća preko 15.000 građana učlanjenih u 55 društava. Samo u poslijeratnom periodu, kada je počeo planinarski pokret nalog da se razvija, vojvodanski planinari su postigli niz uspjeha: obišli su gotovo sve planinske vrhove u našoj zemlji, popeli se na planine u Francuskoj, Austriji, Italiji, Švicarskoj, Poljskoj, Bugarskoj, Grčkoj, a kao najznačajniji uspon je onaj na najviši vrh Evrope. Planinari iz Vojvodine poznati su kao odlični takmičari na orientacionim takmičenjima. Pet puta oni su osvajali titulu republičkog prvaka.

USPJESI »VELEBITA«

Planinarsko društvo sveučilišta »Velebit« u Zagrebu postiglo je prošle godine niz uspjeha. Da spomenemo samo neke. U okviru proslave Dana republike organizirano je prvo državno prvenstvo iz orijentacije na terenima u okolini Jajca u Bosni. U takmičenjima, koja su održana 29. i 30. studenoga 1963. sudjelovalo je 10 ekipa iz svih naših republika. Na prijedlog Planinarskog saveza Hrvatske na takmičenje je upućena ekipa sastavljena od studenata, članova »Velebita«, koja je nastupila kao ekipa »Hrvatska I«. Već prvog dana takmičenja zapaženo je da ekipa Hrvatske ima najviše šansa za osvajanje prvog mesta u orientaciji. To je kasnije i potvrđeno njenim najboljim plasmanom. Nedjo Jakić, voda ekipi i članovi Davor Ribarović i Ivan Filipić proglašeni su na svečanosti nakon takmičenja ekipnim državnim pravcima u orientaciji.

Visoka planinarska kvaliteta zagrebačkih studenata dokazana je i na XI međuniverzitetском orientacionom planinarskom pohodu, gdje su također osvojili prvo mjesto. Taj pohod održan je 11. i 12. studenog na području zasavskih planina u Sloveniji.

U srpnju prošle godine sudjelovale su četiri studentice u ekspediciji »Sto žena na Mont Blancu«, a članica Marija Kostanjšek uspješno se popela na vrh.

STOGODIŠNICA ŠVICARSKOG I TALIJANSKOG ALPINISTIČKOG KLUBA (1863—1963)

Prije sto godina, 1863. u Oltenu u Švicarskoj, osnovan je Club Alpin Suisse (CAS) kao treća planinarska organizacija u svijetu. Prva planinarska organizacija u svijetu osnovana je u Londonu 1857. kada su Englezi osnovali svoj Alpin Club. Godine 1862. osnovan je u Beču Oesterreichischer Alpen Verein kao druga planinarska organizacija u svijetu. Švicarski Club Alpin Suisse treća je planinarska organizacija, dok je Club Alpino Italiano (CAI), osnovan u kasnu jesen 1963., četvrta planinarska organizacija u svijetu. Tako smo prošle godine imali dva velika planinarska jubileja. I jedan i drugi svečano su proslavljeni. Club Alpin Suisse proslavio je svoju stogodišnjicu u Interlakenu u podnožju vječno lijepe i blještave Jungfrau. Bio je to za sve Švicarce nacionalni praznik. Sam predsjednik Konfederacije Willy Spuhler, koji je takođe član CAS, došao

je na završnu svečanost i pozdravio predstavnike dvadeset nacija koji su došli da čestitaju Švicarcima na velikom jubileju. Stogodišnjica Club Alpino Italiano proslavljenja je takođe vrlo svećano u Italiji.

Jugoslavenski planinari pridružuju se radosti svojih švicarskih i talijanskih drugova povodom ovog velikog dogadaja.

J. D.

HUMANA AKCIJA PLANINARA U NIKŠIĆU

Na sjevernim obroncima planine Somile u Crnoj Gori strmoglavio se u jedan ponor 24-godišnji mlađac Dimitrije Manojlović, koji je skupljao drva za ogrjev i izgubio tlo pod nogama. Na poziv za pomoć stigli su članovi planinarskog društva »Javorak« u Nikšiću i spustili se 70 metara duboko u jamu. Radi nedostatka sredstava morali su se vratiti u Nikšić i kod raznih poduzeća skupiti potrebnici materijal. Tek na 140 metara dubine došli su do dna jame. Tu su našli podzemno jezero i s mnogo muke su s njegovog dna izvukli poginulog mladića i predali ga njegovim rođacima radi ukopa. Akcija je trajala sve do ponoći, a njome je rukovodio planinar Miloš Bojanović. Trojica članova ekipe istakli su se već ranije usponom na najviši vrh Evrope Mont Blanc.

NJEMAČKA RUPAL-EKSPEDICIJA 1964.

Njemački institut za istraživanja, šalje ove godine prvi puta jednu zimsku-ekspediciju u Himalaje. Cij ove ekspedicije je osvajanje Rupal-stijene u masivu Nanga Parbat (8125 m). Rupal-stijena se smatra najvišom stijenom. Ona se proteže od podnožja do vrha Nanga Parbata u dužini od 4500 m. Dosada je ova stijena smatrana neprolaznom. 1963. godine ovđe je boravila jedna ekspedicija i ustanovila da ipak postoji mogućnost osvajanja. Glavni problem koji se postavlja pred ekspediciju je savladavanje lavinske zone koja se proteže između glavnog logora (3600 m) i prvog visinskog logora (oko 5000 m). Ova ekspedicija će pokušati, kao i prethodna 1962. godine (Diamir-brid), da osvoji Rupal-stijenu sa samo četiri visinska logora (u Himalajama se normalno postavlja 6–8 logora). Kako ekspedicija namjerava ovaj poduhvat izvršiti u zimskim mjesecima, kada je pristup do glavnog logora otežan zbog velike količine snijega, služit će se članovi ekspedicije skijama. 10 Hunza-nosača će se kretati bez opreme kako bi

isprtili put za ostale nosače. Ovi će do glavnog logora prenijeti oko 4,5 tone tereta. Svaki nosač oko 30 kg.

Ekspedicija će biti sastavljena od nekolice prokušanih »Himalajaca« a također će sudjelovati i nekoliko mlađih alpinista. Vodstvo je povjereno najboljem poznavaocu Nanga Parbata, poznatom njemačkom alpinistu dr Karlu Herrligkofferu, koji ujedno preuzima dužnost ekspedicijog liječnika i snimatelja. Uz njega sudjeluje Albert Bitterling, koji je već 1953. i 1954. godine boravio u Himalajama, zatim Hans Wörndl poznat kao učesnik ekspedicije na Spitzberge 1954, kao i mlađa generacija njemačkih alpinista, Erwin Hoffmann, Gebhart Plangger, Gottfried Lapp i Reinhold Obster. Ekspedicija kreće početkom ove godine iz Münchena i namjerava stići 17. veljače u Gilgit odakle počinje uspon ka glavnom logoru. Povratak je predviđen za 4. svibanj 1964. godine.

Jedan dio troškova bit će pokriven tzv. akcijom »pozdravnih razglednica«. Naime, svatko tko uplati 10 DM, će primiti originalnu fotografiju Nanga Parbata, sa potpisima svih učesnika ekspedicije i otiskom prsta poštara koji će služiti za vezu između glavnog logora i Gilgita.

Ovim načinom prikupljanja financijskih sredstava do sada se već poslužilo nekoliko evropskih ekspedicija.

POLJACI NA KUBI

Na poziv kubanskih planinara, boravila je prošle godine jedna grupa poljskih speleologa u kubanskim spiljama, Sierra de los Organos. zajedno sa kubanskim speleoložima Poljaci su istražili ukupno 13 spilja. Kartirali su 21 km podzemnih hodnika i otkrili 13 km dosada nepoznatih hodnika. U jednoj velikoj dvorani su našli ostatke velikog logora robova. Robovi su prije 200 godina pobjegli sa jedne plantaže. Poljski speleolozi su također istražili i najdublju američku spilju Cueva Jivara i Pozo Prieto (380 m). Sakupili su bogate znanstvene podatke, snimili jedan film i 6000 fotografija.

VISOKE TATRE

Prošle godine je boravila u Tatrama, na poziv čeških planinara, jedna četveročlana grupa marokanskih alpinista. Marokanski alpinisti, predvodenim drom Alamijem, su proveli dva tjedna u slovačkim planinama i tom prilikom izvršili niz uspona. Ovaj poziv uslijedio je nakon boravka četvorice čeških alpinista u Visokom Atlasu. Gorje Atlas postaje sve češći cilj evropskih alpinista.

OBAVIJESTI UREDNIŠTVA

Preplatnici!

Molimo preplatnike, da uvaže razloge, zašto prvi ovogodišnji broj izlazi sa zakašnjenjem. Ove godine bili smo primorani ponovno promijeniti tiskaru. Nažalost, tiskara »Vjesnik« nas je prekasno obavijestila da ove godine neće štampati naš list — upravo u vrijeme kada je trebao prvi broj u štampu. »Naše planine« sada se štampaju u tiskari »A. G. Matoš« u Samoboru i nadamo se da ćemo zakašnjenje ubrzo nadoknaditi.

Dužnici!

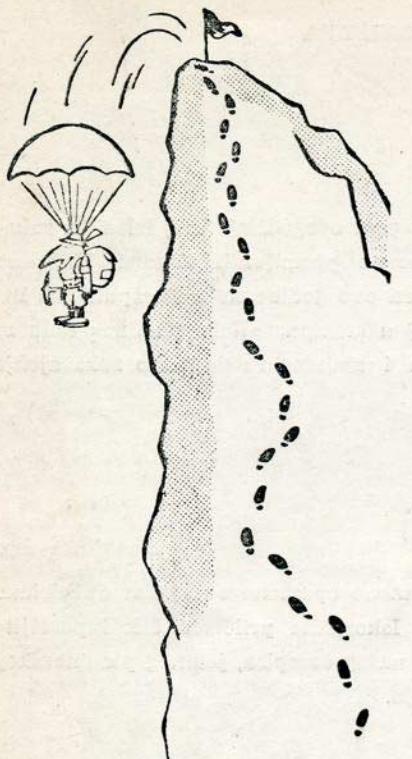
Naša administracija poslala je nedavno pismene opomene okorjelim dužnicima. Molimo da opomenu shvatite dobronamjerno. Iskoristite priloženi ček i pošaljite zaostatke i preplatu. Odužite se propagiranjem našeg časopisa, jedinog planinarskog časopisa na hrvatsko-srpskom jezičnom području.

Suradnici!

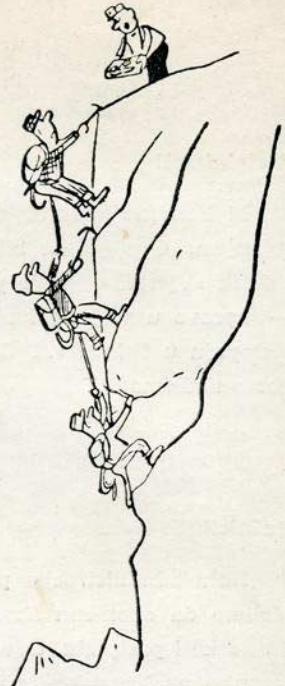
Molimo da se članci šalju pisani strojem, sa što više proreda i samo na jednoj strani papira. Fotografije trebaju biti što većeg sjaja i što većeg formata. Što se tiče sadržajne strane upozoravamo, da u principu ne objavljujemo članke koji imaju karakter izvještaja s izleta. Vjerujemo da naši planinari imaju dovoljno lijepih, zanimljivih i originalnih planinarskih doživljaja, vrijednih publiciranja.

Planinari!

Priprema se štampanje »Planinarskog vodiča po Velebitu« koji treba izići iz štampe do 4. srpnja ove godine, kada se na Zavižanu na Velebitu održava Slet planinara Jugoslavije u znaku proslave 90-godišnjice osnutka HPD-a. Knjiga će biti bogato ilustrirana fotografijama i kartama. Molimo sve planinare, poznavaoce Velebita, da u granicama svojih mogućnosti pomognu ovu akciju — bilo uspjelim fotografijama, bilo sugestijama, savjetima ili opisima pojedinih detalja i putova. Saradnju molimo slati na adresu Uredništva »Naših planina«.

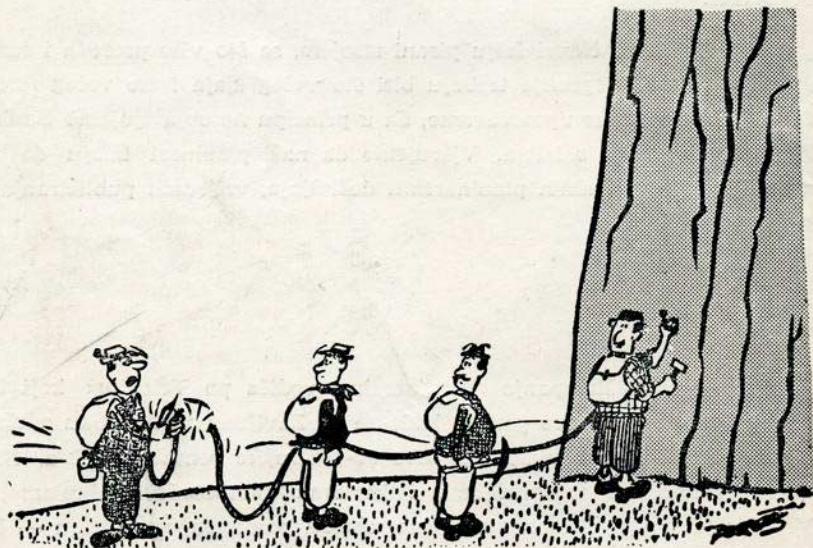

Alpinista — novator

»Cigaretete, kikiriki, bonbone
izvolite ...

H U M O R

»Odustajem! Ne da se bojim. nego ionako neznam jodlati.«